

Møte torsdag den 14. mars 2013 kl. 10

President: Øyvind Korsberg

Dagsorden (nr. 59):

1. Presentasjon og debatt om fremsatte grunnlovsforslag
2. Interpellasjon fra representanten Peter Skovholt Gitmark til utviklingsministeren:

«Hvordan sørger statsråden for at brudd på barns rettigheter tas opp i bilaterale samtaler med norske samarbeidsland og i planlegging og oppfølging av norskfinansierte bistandsprogrammer?»
3. Referat

Presidenten: Representanten Svein Flåtten vil framsette et representantforslag.

Svein Flåtten (H) [10:00:36]: På vegne av representantene Erna Solberg, Torgeir Dahl, Michael Tetzschner og meg selv vil jeg gjerne fremme et forslag om nye ideer og bedre løsninger for anskaffelser i offentlig sektor.

Presidenten: Representanten Trine Skei Grande vil framsette et representantforslag.

Trine Skei Grande (V) [10:01:21]: På vegne av representanten Borghild Tenden og meg sjøl vil jeg fremme forslag om et lavterskeltilbud innen psykisk helse i kommunene.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten foreslå at sak nr. 3 – Referat – tas opp til behandling før sak nr. 1.

– Det anses vedtatt.

Sak nr. 3 [10:01:52]

Referat

1. (167) Statsministerens kontor melder at
 1. midlertidig lov om overføring av foreldreskap for barn i Norge født av surrogatmor i utlandet mv. (Lovvedtak 37 (2012–2013))

– er sanksjonert under 8. mars 2013

Enst.: Vedlegges protokollen.
2. (168) Samtykke til tiltredelse av den internasjonale Hongkong-konvensjonen om sikker og miljømessig forsvarlig gjenvinning av skip av 15. mai 2009 (Prop. 73 S (2012–2013))

Enst.: Sendes energi- og miljøkomiteen, som forelegger sitt utkast til innstilling for utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse før innstilling avgis.
3. (169) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Oskar J. Grimstad, Per-Willy Amundsen, Henning Skumsvoll, Harald T. Nesvik, Per Roar Bredvold og

Torgeir Trældal om å oppheve forbud mot bruk av blyhagl til jakt (Dokument 8:42 S (2012–2013))

Enst.: Sendes energi- og miljøkomiteen.

4. (170) Endringer i arbeidsmiljøloven (lønn under ammefri) (Prop. 72 L (2012–2013))

Enst.: Sendes familie- og kulturkomiteen.
5. (171) Endringer i skatteloven (om skatt av formue og inntekt) (Prop. 70 L (2012–2013))

Enst.: Sendes finanskomiteen.
6. (172) Beredskap mot pandemisk influensa (Meld. St. 16 (2012–2013))

Enst.: Sendes helse- og omsorgskomiteen.
7. (173) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve (Meld. St. 15 (2012–2013))
8. (174) Endringer i straffeprosessloven mv. (elektronisk kontroll som varetektssurrogat mv.) (Prop. 71 L (2012–2013))
9. (175) Representantforslag fra stortingsrepresentantene André Oktay Dahl, Anders B. Werp og Erna Solberg om IKT i politiet, ikrafttredelse av ny straffelov mv. (Dokument 8:40 S (2012–2013))

Enst.: Nr. 7, 8 og 9 sendes justiskomiteen.
10. (176) Lange linjer – kunnskap gir muligheter (Meld. St. 18 (2012–2013))

Enst.: Sendes kirke-, utdannings- og forskningskomiteen.
11. (177) Byggje – bu – leve. Ein bustadpolitikk for den enskilde, samfunnet og framtidige generasjonar (Meld. St. 17 (2012–2013))
12. (178) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Borghild Tenden om å effektivisere arbeidsinnvandringen til Norge gjennom enklere regler, bedre rutiner og raskere saksbehandling (Dokument 8:41 S (2012–2013))

Enst.: Nr. 11 og 12 sendes kommunal- og forvaltningskomiteen.
13. (179) Noregs deltaking i europeiske romprogram (Prop. 74 S (2012–2013))

Enst.: Sendes næringskomiteen.

Sak nr. 1 [10:02:55]

Presentasjon og debatt om framsatte grunnlovsforslag

Presidenten: Vi skal nå ha en debattrunde som avviker fra de retningslinjene for debatter som er nedfelt i Stortingets forretningsorden.

Presidenten vil foreslå følgende opplegg:

Det føres en separat debatt om hvert forslag som ønskes drøftet. Den som presenterer forslaget, får en taletid på inntil 10 minutter. Øvrige innlegg til samme forslag har en taletid på inntil 5 minutter. Dersom noen ønsker ytterligere innlegg til samme forslag, blir taletiden inntil 3 minutter. Det blir ikke gitt anledning til å ta replikker. Antall innlegg begrenses til to pluss en kort merknad, i tråd med det som er hovedregelen i Stortingets forretningsorden.

– Det anses vedtatt.

Siden den debattformen vi nå skal gjennomføre, er en utfordring for det elektroniske anlegget i salen, vil presidenten be om at de representantene som ønsker å delta, venter med å melde seg til vi kommer til det aktuelle forslaget, med mindre de kommer opp og melder fra til sekretæren og blir notert på det som har vært en gammel og god måte i Stortinget tidligere.

Ringesignalet som varsler skifte av sak, vil bli brukt før debatten om et nytt forslag starter.

Grunnlovsforslag 1:

Utelukke at stortingsrepresentanter kan beskikkes som statssekretærer

Dag Terje Andersen (A) [10:04:30]: La meg starte med å si at det at vi har denne debattformen gjør i seg selv denne dagen til en historisk dag i Stortinget. Det er første gang vi velger å gi mulighet for å drøfte framlagte grunnlovsforslag i den perioden de er lagt fram. Presidentskapets hensikt med det er selvsagt å prøve å bidra til at de forslag til endringer av Grunnloven som foreligger når vi går til valg, skal være mer kjent og debattert enn det som kanskje har vært vanlig. Vi mener det understreker betydningen av det faktum at velgerne skal ha en mulighet til å si noe om grunnlovsforslag før Stortinget eventuelt vedtar dem, fordi endringer av Grunnloven er det viktigste vi gjør som representanter.

Dette følger opp de tre seminarene som vi har hatt i lagtingssalen, der forslagene har blitt diskutert, men da med mulighet for eksperter, fagfolk og andre interesserte til å delta i debatten om de framlagte grunnlovsforslagene – noe det selvfølgelig ikke er anledning til her i salen.

Så har vi på dagens møte valgt å ta fram de forslagene som forslagsstillerne har bedt om skulle komme fram til debatt i møtet, og førstkommande mandag vil vi debattere de forslag som er knyttet til spørsmål om menneskerettigheter og de mange forslag som foreligger i den sammenhengen.

Så til forslaget: Forslag nr. 1 er altså et forslag om endring i § 14 i Grunnloven. Det er et forslag som er framsatt av representantene Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Trygve Slagsvold Vedum, Trine Skei Grande, Snorre Serigstad Valen og undertegnede. Hensikten er altså å sørge for at regjeringen ikke kan utnevne sittende stortingsrepresentanter til statssekretærer. Begrunnelsen for det forslaget er at i vårt parlamentariske system er det aller øverste politiske organet velgerne i valg – valgting. Da mener forslagsstillerne at det er en logisk konsekvens av det at velgernes dom og velgernes sammensetning av det folkevalgte organet Stortinget skal respekteres.

Så har noen sagt at det hender jo at stortingsrepresentanter blir statsråd. Det er selvfølgelig en helt annen sak, for en statsråd er konstitusjonelt og parlamentarisk ansvarlig overfor Stortinget, mens en som blir utnevnt som statssekretær, ikke står ansvarlig overfor Stortinget og sånn sett trer ut av sitt folkevalgte verv uten å måtte stå til ansvar for Stortinget.

For min del handler dette om å respektere velgernes dom, eller for å si det mer formelt: sørge for at vi unngår den situasjonen vi har i dag, at regjeringen – eller det som på grunnlovsspråk er kongemakten – faktisk kan påvirke sammensetningen av folkemakten. Etter min vurdering undergraver det den forståelsen vi skal ha av forholdet mellom de konstituerte makter. Det må være bare folket i valg som kan påvirke sammensetningen av Stortinget. En kan i dag tenke seg, rent hypotetisk, at en brysom stortingsrepresentant som nettopp utfører sin kontrollerende rolle i forhold til regjeringen, kan tas ut av Stortinget av den regjering han eller hun skal kontrollere, og det er da det prinsipielle blir så åpenbart. Det samme gjelder selvfølgelig – og i noen av alternativene er det også tatt inn uttrykkelig i forslaget – for politiske rådgivere.

Så har vi foreslått at virkningen skal være fra neste valg. Det vil være slik at dersom dette forslaget vedtas, vil det virke først etter valget i 2017. Det er naturlig, fordi forslaget ikke først og fremst er ment å kommentere den dagsaktuelle situasjonen der vi har noen slike tilfeller, noe vi også har hatt under tidligere regjeringer. Dette er altså ikke noe unikt. Det understreker at det prinsipielle som adresseres i forslaget, er å få orden på det for framtiden.

Så vil jeg si at jeg er blitt positivt overrasket over hvor mye oppmerksomhet og interesse forslaget har vakt, for det er ikke alle grunnlovsforslag som fører til mye debatt i samfunnet. Når det gjelder dette forslaget, har det i hvert fall ført til noen kommentarer og noe debatt, også fra de fagmiljøer som er opptatt av konstitusjonelle forhold.

Det gleder meg at det har vært ganske unison oppslutning om at vedtakelse av et slikt grunnlovsforslag vil rydde opp i forholdet mellom statsmaktene på en prinsipielt riktig måte. Ja, det har faktisk vært så unisont at det var vanskelig å finne opponenter da vi skulle diskutere det samme spørsmålet i lagtingssalen. I veldig stor grad har det også vært responsen i de politiske miljøene. Det gir i hvert fall meg et håp om at dette grunnlovsforslaget er et av de grunnlovsforslagene som faktisk kan komme til å bli vedtatt i neste periode, men det er altså opp til neste storting å avgjøre det.

Dersom vi vedtar forslaget, vil det klargjøre maktfordelingsprinsippet. Det vil styrke det viktige folkesuverenitetsprinsippet, som er viktig element i Grunnloven, og sånn sett kan vi si at det ville, i tråd med § 112 i Grunnloven, faktisk være med på å styrke Grunnlovens ånd.

Det er med glede jeg ser fram til en debatt om forslaget.

Lars Peder Brekk (Sp) [10:11:41]: Senterpartiets tidligere parlamentariske leder er en av dem som er med på forslaget, så jeg vil selvsagt allerede innledningsvis si at Senterpartiet stiller seg fullt og helt bak dette forslaget, som vi mener er meget prinsipielt og meget viktig. Det går ut på, som tidligere taler har understreket, at vi skal respektere folkets valg. Det understreker Stortingets betydning. Det understreker ikke minst forskjellen mellom det folkevalgte organ Stortinget og regjeringen – forholdet mellom statsmaktene, slik som det også ble understreket.

Jeg skal ikke bruke mer tid, men bare understreke at

vi er veldig opptatt av dette forslaget, og det er et viktig forslag som er framsatt. Det støttes.

Martin Kolberg (A) [10:12:46]: Jeg vil først si at jeg synes det initiativet som er tatt for å diskutere disse spørsmålene på denne måten i salen nå før vi nå går til et nytt stortingsvalg, er et riktig og godt initiativ fra presidentskapets side.

Selv om jeg er ny i Stortinget, har jeg lyst til å uttrykke at jeg synes vi har for lite oppmerksomhet om behandlingen av grunnlovsforslagene. Det mener jeg. Jeg mener derfor at det vi har gjort i Stortinget som sådan og i kontroll- og konstitusjonskomiteen når det gjelder håndteringen av menneskerettighetsspørsmålene, er en riktig måte å håndtere det på. Der har vi fått lagt fram alle de forslagene som bør legges fram, slik at det neste storting på en god måte kan håndtere alle menneskerettighetsspørsmålene knyttet til Grunnloven i en samlet pakke. Jeg hadde bare lyst til å si det, fordi jeg mener at vi bør vie grunnlovsforslagene mye oppmerksomhet.

Så til dette forslaget som representanten Andersen, i egenskap av representant, men også som stortingspresident, har stilt seg i spissen for. Jeg vil gi uttrykk for, på mitt grunnlag, at jeg støtter det forslaget. Jeg støtter den argumentasjonen som representanten Andersen ga uttrykk for her nå nettopp.

Jeg er veldig enig i at det er viktig for Stortinget selv å passe på at man holder veldig fast ved at Stortinget er det øverste folkevalgte organ. Det er ofte under press fra mange hold, og jeg synes dette er et av de markeringspunktene som det er nødvendig å gjøre for Stortinget, for ellers kan det være starten på en utvikling mot en annen balanse mellom det som representanten Andersen kalte for forholdet mellom kongemakten og folkemakten. Det er en helt riktig betraktning, som jeg mener det er grunn til å understreke og støtte.

Så vil jeg også si at det er et argument i tillegg som jeg i hvert fall ikke hørte at ble presentert, og som ligger litt i forlengelsen av dette, og som jeg synes vi skal ha med i resonnementet. Det er at ingen har foreslått – og bra er det – at du kan trekke deg fra Stortinget etter at du er valgt. Det er mange parlamenter i Europa som har den praksisen at du faktisk på eget initiativ kan slutte etter at du er valgt. Den praksisen eller muligheten har ikke vi, og det er veldig viktig at vi ikke har. Dette forslaget ligger i nøyaktig samme gate, nemlig at du ikke kan gå over til noe annet. Det er det veldig viktig å understreke som et viktig prinsipp. For når du stiller deg til disposisjon og blir valgt – først av dine partier, selv om det ikke vedkommer Grunnloven som sådan, men du blir valgt av dine partier og så av befolkningen – da har du fått et personlig mandat. Det mandatet skal utøves i denne sal i den perioden du er valgt for i den relasjon som dette forslaget behandler, men også – og jeg legger til – at du ikke kan trekke deg. Derfor er dette et viktig og godt prinsipp, som jeg personlig støtter.

Trine Skei Grande (V) [10:16:42]: Jeg vil først si at jeg er veldig glad for at man legger opp til denne behandlingsmåten, som vel var en idé som kom i kontroll- og kon-

stitusjonskomiteen. Det at man faktisk fremmer forslag i et storting, betyr at det også bør være en debatt i det Stortinget. Det mener jeg ligger i sjølve tankegangen til Grunnlovens endringsprosess, at det også skal være en debatt når man fremmer forslaget, og ikke bare når det blir debattert og tatt opp til votering. Dette kan vi sikkert utvikle videre også. Kanskje man ikke trenger å ta alle debattene samlet, kanskje man kan ta debatten på de dagene forslagene blir fremmet for å få en større spredning av dem. Men det er et veldig godt initiativ fra presidentskapet.

Så til det forslaget som ligger her. Jeg synes det er viktig at vi hegner om statusen til denne forsamlinga i vårt demokrati. Jeg synes stadig vekke vi tar grep i samfunnet som undergraver det folkevalgte. Det handler om hvordan statsråder svarer i denne salen, at man ikke svarer på det man faktisk får spørsmål om. Det handler om hvordan man tenker om det å ha flertallsregjering i forhold til Stortingets innflytelse. Det handler om lønn. Jeg synes det er tragisk når man hører fylkespolitikere som ikke har råd til å bli stortingsrepresentanter. Det sier noe om i hvilken posisjon vi plasserer de ulike folkevalgte vervene. Jeg vet hva jeg mener om det! Vi ser også at det som ligger i dette forslaget, er av de tingene som er med på å undergrave Stortinget og stortingsrepresentantenes posisjon. Det er faktisk sånn at det skal være høyere status knyttet til det å være folkevalgt enn å være ansatt som politisk rådgiver for en minister, ansatt av en statsminister. Ettersom dette har begynt å snike seg inn, synes jeg dette er en god innstramming i systemet vårt, og som er med på å gi status til det å være folkevalgt – en status jeg synes det er viktig å hegne om. Hvis vi undergraver den, undergraver vi sjølve demokratiet vårt.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag 1.

*Grunnlovsforslag 2:
Vern om matjordressursene*

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [10:19:47]: Hvordan skrur man på denne, da?

Presidenten: Vi må få litt lys. Presidenten kan bistå her. Sånn! Da får vi belyst vernet av matjordressursene.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [10:20:15]: Ja, det var et forsøk på å skape litt interesse for denne saken. Jeg har fått den ære å presentere dette grunnlovsforlaget på vegne av stortingsrepresentantene Dagfinn Høybråten, Erling Sande, Hallgeir H. Langeland og meg sjøl om endring av Grunnloven § 110 b om vern av matjordressursene. Grunnlovsforlaget handler altså om å beskytte noe av det aller viktigste vi har: Den jorda som gir oss mat.

Senterpartiets grunntanke er at vi skal ta vare på jorden slik at kommende generasjoner overtar den i minst like god stand som den var da vi sjøl fikk den.

Siden 1992 har Grunnloven hatt en bestemmelse om miljøvern som slår fast at naturens ressurser skal disponeres på en langsiktig måte som tar vare på verdiene for dem som kommer etter oss. Det er både viktig og riktig.

Vi som står bak dette grunnlovsforslaget, mener at det er på tide at også matjorda nevnes i Grunnloven. Matjorda skal ta vare på den viktigste verdien vi har, nemlig grunnlaget for å dyrke mat for å fø befolkningen i mange, mange generasjoner framover.

Presset på matjorda er stort. Vi blir stadig flere mennesker både i Norge og ellers i verden. Folk trenger et sted å bo. Vi trenger veier til å transportere både oss sjøl og varene våre på. Vi trenger bygg som skal huse arbeidsplasser, og vi trenger lokaler der vi kan få kjøpt og solgt varer og tjenester. Kjøpesentre, bygging av vei og jernbane, behov for arealer til boliger og næringsbygg konkurrerer om de beste og mest sentrale områdene i landet. Men disse områdene er gjerne sentrale fordi de også historisk sett har vært sentrale – den gangen fordi det var den beste plassen å dyrke mat på. Derfor kolliderer ofte sentral beliggenhet med den dyrkbare jorda, altså matjorda vår.

Enkel forskning viser at vi må ha mat for å leve. Sjøl om Norge er et så rikt land at vi sikkert kunne ha kjøpt mesteparten av det vi trenger utenfor landets grenser, har vi både en moralsk plikt og en rett til å dyrke mat til egen befolkning. Vi skal ikke kjøpe maten fra folk som trenger den like mye som oss. Vi bor i et land med utfordrende forhold for produksjon av mat. Geografi, topografi og klima er utfordrende.

I Norge har vi ikke mye matjord. Faktisk er vi nede på 1,67 dekar fulldyrket mark per innbygger. Til sammenligning er det tilsvarende tallet over 2 pst. på verdensbasis. I tillegg er det bare dyrkbar mark på under 3 pst. av det totale landarealet vårt. 38 pst. av landarealene våre er skog, 44 pst. er skog og vidde, og hele 16 pst. er vernet areal. På verdensbasis er 10,7 pst. av det totale arealet fulldyrket mark.

Vi vet at det i store deler av landet er svært kort vekstsesong. Samtidig har vi befolkningsøkning både i vårt eget land og på verdensbasis. Og verdens kornlagre totalt vil bare vare i 68 dager dersom en krise skulle ramme oss. Vi har allerede sett hva mangel på korn til brød betyr for et folk. Tørke og branner i store korneksporterende land som USA og Russland førte for få år tilbake til økning i verdensmarkedsprisene. Denne økningen førte til så høye matvarepriser at enkelte importerende land fikk store problemer med å fø sin egen befolkning. Det er nok å minne om at høye kornpriser var en av årsakene til at vi fikk den arabiske våren.

Uten mat og drikke duger helten ikke, og det samme gjelder altså for et lands befolkning. Mangel på mat fører til sosial og økonomisk uro.

Vi har et moralsk ansvar for å produsere den maten vi kan for vår egen befolkning i en verden der fordelingen er skjev, og det fortsatt er mange som sulter i eget land. Da må vi verne spesielt om matjorda. Verdien som matjorda representerer, er ikke noe vi kan bygge ned i dag og hente fram igjen om noen år. Bevaring av matjord er en langsiktig verdi – en verdi vi ser er under press svært mange steder i dette landet.

Mange sterke interesser kjemper om å få bruke de samme arealene, og så langt har matjorda oftest tapt kampen i konkurranse med ulike utbyggingsprosjekter. Jorda

er ferdig opparbeidet og er billig. Når alternativet er å bygge på fjell, er kampen gjerne tapt. På lang sikt er det rett og slett ikke bærekraftig.

Å produsere nok og trygg mat til egen befolkning er en av de viktigste og mest grunnleggende oppgavene i ethvert samfunn. Regjeringa har ambisjoner om å øke matproduksjonen i takt med økningen i folketallet i Norge. Vi har et mål om at matproduksjonen skal øke med 20 pst. de kommende 20 årene. Det er en krevende utfordring. Det krever både økt kunnskap om matproduksjon og at vi tar vare på matjorda. Samtidig er det ingen tvil om at vi både kan og må klare begge deler. Vi har ikke råd til å la kort-siktig profitt stå i veien for langsiktig og god forvaltning av livsnødvendige ressurser. Vi kan ikke akseptere at noen av de beste landbruksarealene ikke lenger skal brukes til å produsere mat.

Både som rikspolitikere og representanter for våre respektive fylker er dette avveininger vi jevnlig må ta. Skal vi bygge boligfelt sentralt og nær kollektivknutepunktet, men på matjord? Skal vi ta arealer fra marka, bygge på fjell, eller skal vi ta matjord? Skal kjøpesentre få etablere seg i flotte kornåkre? Det er jo bare en åker. Skal nye veier og jernbanestrekninger legges over matjord?

Jeg tror det er mulig å øke både samferdselsatsing, boligbygging og matproduksjon uten at vi uten omtanke skal ta letteste veien over jordene. Jordvern er en viktig prioritering for regjeringa. Vi har redusert hastigheten i nedbyggingen, så det er i alle fall noe. Tall fra Statens landbruksforvaltning og SSB viser at vi siden 2005 – da vi kom i regjering – omtrent har halvert bruken av dyrket mark til andre formål enn matproduksjon. De ferskeste tallene er fra 2011, og de viser at vi er nede på det laveste tallet for omdisponering av matjord siden 1980-tallet – på tross av at investeringene til vei og jernbane har økt kraftig. Men det er egentlig bare en mager trøst. Det betyr bare at hastigheten i nedbyggingen ikke går så fort. Det betyr ikke at den matjorda som har blitt borte siden 1980-tallet, har kommet tilbake.

Jeg er glad for at hensynet til matjord nå ligger inne i målstrukturen til Nasjonal transportplan. I dette ligger det også krav om årlig rapportering om forbruk av dyrket jord. Jeg håper at jordvernensynet forsterkes ytterligere i den nye Nasjonal transportplan som snart skal legges fram. Det er viktig at traseer for nye vei- eller jernbaneprosjekter, som vil føre til nedbygging av dyrket mark, tas ut av planprosessen så tidlig som mulig. Dette vil spare både matjord og planleggingstid.

Også stortingsmeldingen om boligpolitikken legger an til å beskytte matjorda bedre. Den gir retningslinjer for mer effektiv arealbruk og minst mulig inngrep i naturen.

Vi har en positiv utvikling med større grad av politiske retningslinjer for styring over hensynet til jordvernet. Men vi er langt fra i mål. Matjordressursene er noe av det mest verdifulle vi har. Det handler om det vi faktisk alle lever av, nemlig maten vi skal spise.

Av hensyn til oss sjøl og dem som kommer etter oss, er jeg i dag stolt av å få æren av å foreslå å gi matjorda spesiell beskyttelse i Grunnloven.

Senterpartiet er grunnet på bondens forvaltertanke: å

overlevere gården til neste slekt i bedre stand enn da han tok den over. Vi ønsker å overlevere jorda vidare til våre etterkommere i minst like god stand som den var da vi sjøl overtok den. Men da må vi ha noe jord å overlevere vidare, og da er det matjorda som er den viktigste. Det er på tide at vi gir den et spesielt grunnlovsvern.

Line Henriette Hjemdal (KrF) [10:28:37]: I et samfunn i stadig utvikling blir forvalteransvaret en stadig viktigere grunnpilar.

Forvalteransvaret handler om å sikre framtidige generasjoner de muligheter og rettigheter som vi har nå. Det handler om miljø og klima. Det handler om verdiskapning. Det handler om matsikkerhet.

Forvalteransvaret handler om at vi skal kunne se vår neste generasjon i øynene og si: Jeg gjorde alt for at du skal få vokse opp i en verden og et samfunn som er minst like bra som det jeg vokste opp i.

Da trenger vi å ta vare på jorda vår og forvalte matresursene for framtidige generasjoner. Vi trenger å ta vare på den viktigste forutsetningen for at vi og neste generasjon skal ha mat på bordet – nemlig matjorda.

Det er som kjent ikke alle verdier som kan prises, selv om noen later til å tro at det meste kan ordnes med penger. Oscar Wilde har bl. a. uttrykt det slik: Nå til dags vet folk prisen på alt, men ikke hva noe er verdt.

Det er dessverre slik at det er den mest verdifulle jorda som blir bygget ned først – den jorda vi kanskje kan sette pris på, men ikke fastslå verdien av. Til tross for klare mål og skjerpede tiltak for å bremse utviklingen fortsetter nedbyggingen av landets beste matjord i et for høyt tempo.

De siste 50 årene er det blitt omdisponert over 1 million dekar matjord i Norge. Hvert år de siste 20 årene har i snitt 16 000 mål med matjord årlig blitt bygget ned. Dette tilsvarer ca. 2 500 fotballbaner.

Jordbruksarealet vårt går stadig nedover og er nå under 10 millioner dekar. Kun 3 pst. av Norges totalareal er dyrket jord, noe som er vesentlig lavere enn i de fleste land det er naturlig å sammenlikne seg med. På verdensbasis er 10,7 pst. av landarealet fulldyrket mark.

I 2008 var antallet dekar fulldyrket mark per innbygger i Norge 1,79. På verdensbasis var det tilsvarende tallet 2,1, ifølge Verdensbanken. I 2012 er Norge nede i 1,63 dekar fulldyrket mark per innbygger.

Befolkningsutviklingsprognosene til SSB viser, dersom en tar høyde for middels befolkningsvekst, at Norge vil passere 6 millioner innbyggere innen 25 år. Dersom dagens omdisponeringshyppighet er vedvarende, vil vi i 2030 ha et matjordforhold på 1,35 dekar dyrket mark per innbygger. Samtidig blir produksjonsevnen til matjorda stadig redusert på grunn av manglende grøfting, kalking og vedlikehold. I tillegg medfører bruk av traktorer og andre tunge redskaper økt jordpakking. Dette gjør at produksjonen faktisk vil gå ned, selv om vi i dag skulle ha innført et absolutt vern av all dyrket mark. Så vet vi at vi har en politikk i dette hus: at vi skal øke matproduksjonen med 20 pst. de neste 20 årene.

Med dystre framtidsutsikter er det desto viktigere med et jordvern som er forankret i Grunnloven. Jordvern er

nødvendig bl.a. fordi våre etterkommere skal ha muligheten til å produsere egen mat på egen jord. Jordvern er nødvendig fordi klimaforandringene kan endre forutsetningene for matproduksjon over hele kloden. Jordvern er avgjørende når økonomisk vekst i folkerike land gir økt etterspørsel etter mat. Og jordvern er viktig når vi ser at den økte interessen for fornybar energi gir økt etterspørsel etter produksjonsarealer.

Forvalteransvaret er, og bør fremdeles være, en grunnpilar i det norske samfunnet som skal være i førersetet og spille på lag med befolkningsvekst, klima, miljø og arealpress. La oss ikke se på forvalteransvaret som en hindring, men som en styrke. Forvalteransvaret skal sikre at vi tar vare på neste generasjon og generasjonene etter det, og jordvern er hjertet i forvalteransvaret. For ingen ting er viktigere enn å sikre spisskammerset for neste generasjon og generasjonene etter det.

Hallgeir H. Langeland (SV) [10:33:51]: Anne Tingelstad Wøien og Line Henriette Hjemdal har på ein god måte illustrert kva dette dreiar seg om gjennom klare fakta, at det egentleg går litt feil veg. Då må me ta nokre grep, og det grepet som SV ønskjer å vera med på, er å gje matjorda eit sterkare vern enn ho har i dag.

Berre for å illustrera kor vanskeleg dette er: Me har på Nord-Jæren ein vanvitig bonanza innan olje- og gassindustrien. Det er eit enormt press på alt mogleg. Det manglar arbeidsfolk, det er bilkøar som er usannsynleg lange, og det er eit press på matjorda for å få bygd ut fleire bustader. Seinast i dagens Stavanger Aftenblad er det eit eksempel frå Time kommune der Fylkesmannen tidlegare har gått imot å leggja eit bustadområde på ein gard. Fylkesmannen har gått imot, men så starta fylkesutvalet, som er leidd av Høgre, omkamp. No er garden igjen i fare for å gå til bustader. Matjorda me har på Nord-Jæren, er noko av det beste me har, og så klarar ein ikkje lokalt å planleggja for å byggja andre plassar enn der det er gardsbruk.

Eit anna eksempel er det som det store fleirtalet i Stortinget er einig om – SV var imot, men no blir det vedteke – E39, Rogfast. Der ryker det òg halvanna gardsbruk på grunn av det vegsystemet som eit breitt fleirtal vil ha i området på Randaberg. Der ønskjer SV som det einaste partiet lokalt å prioritera dobbeltspor til Egersund. Då ville ein fått tilgang på bustader i Jette Christensen sin heimby, for der er det mange fjell og knausar me kan byggja på. Har ein eit raskt og effektivt dobbeltspor, kan ein pendla til arbeidsplassane på Forus. Men lokalt prioriterer ein ikkje toget høgt nok, sjølv om ein veit at det tar mykje mindre plass enn firefelts motorveg.

Det er nokre dilemma som dei som er medforslagsstilarar på dette forslaget, skal tenkja over, men ikkje minst sjølv sagt heile Stortinget, knytt opp mot at ein seier noko, men så skjer noko anna.

Ein har òg ein moglegheit som heller ikkje er prioritert på Nord-Jæren: Me har ein Ålgårdbane som er lagd ned, der det er fullt mogleg å byggja fleire bustader. I staden prioriterer ein å byggja veg mot Kristiansand. Her må fleire gå i seg sjølve – og det er noko av hensikta med dette forslaget, nemleg at me skal gje matjorda vår eit betre vern, for

me må ha meir matproduksjon i Noreg. Det er alle einige om – fordi me har den veksten me har, må me ha meir mat. Viss me byggjer ned vår eigen landbruksjord til fordel for motorvegar og slikt, betyr det at me må ha høgare import av mat. Det er ikkje SV-politikk. Me vil ha kortreist matproduksjon i Noreg, ikkje minst i det området eg oppheld meg i – Nord-Jæren.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag 2.

Grunnlovsforslag 3:

Mer åpenhet om norsk krigsdeltagelse i utlandet

Hallgeir H. Langeland (SV) [10:37:32]: Ein gong var det stor openheit om norsk deltaking. Det var i den krigen som viste seg å vera ein «fake», altså eigentleg ein bløff: krigen mot Irak, der George Bush skulle inn og destruera masseøydeleggingsvåpen, som ikkje var der, viste det seg etterpå. Då ville gjerne regjeringa Bondevik II og Per-Kristian Foss vera med George Bush på den krigen, men så skjedde det noko. Det blei ein open debatt om dette – det var ope at det skulle bli krig, men kva skulle Noreg gjera? Så skjedde det at det norske folk deltok i debatten fordi det var openheit. Det betydde at det var 110 000 som demonstrerte ute i gatene i Noreg for at me ikkje skulle vera med på den krigen som George Bush ville ha.

Det førte til at Jan Petersen måtte seia til George Bush: Eg kan ikkje vera med deg likevel. Det var noko av det verste han kunne seia, men det måtte han gjera på grunn av ein open debatt ute blant det norske folk.

Så er historia vidare at SV og dei andre partia ikkje ville vera med då det blei nytt fleirtal i 2005. Det førte til – som eit løye – at på grunn av SV sin politikk knytt opp mot Irak, fekk Jens Stoltenberg aldri koma til George Bush. Det var sikkert synd for han, men det var på grunn av at me hadde ein open debatt om norsk krigsdeltaking.

Same skjedde ikkje då det gjaldt Libya-krigen, eller for å gå endå lenger tilbake, Kosovo. I 1998 – for dette var eg med på – var det slik at det skulle vera eit møte i den utvida utanrikskomiteen på torsdag. SV si stortingsgruppe skulle behandla denne saka dagen før – utan sakspapir, berre med beskjed om at denne saka kjem til behandling i den utvida utanrikskomiteen i morgon. Det betydde at me hadde kniven på strupen med tanke på kva me skulle gjera, ingen særleg god kunnskap om kva som føregjekk, men altså, Noreg skulle vera med – ingen open debatt ute. Dette var på hausten i 1998. Det blei ein debatt etterpå – bl.a. i mitt eige parti – som var veldig krevjande, men som enda godt til slutt, fordi det då blei krav om FN-mandat for det ein skulle gjera i fortsetjinga. Men poenget er: Hadde det blitt ein debatt i Stortinget og ute blant det norske folk, kunne altså situasjonen vore ein annan enn at me blei med på den krigen. Så kan ein spørja seg: Kva blei resultatata på Balkan av at Noreg var med der? Dei problemstillingane er jo framleis ikkje løyste.

Det same kan ein seia når det gjeld Libya, der regjeringa gjekk inn for å vera med i ein styrke som ikkje skulle knusa Gaddafi, men som skulle hindra at folk blei drepne.

Det var intensjonen, men så viste det seg jo at det var noko anna ein var ute etter – ein var nemleg ute etter et regime-skifte. Det skjedde utan ein demokratisk debatt det også. Resultatet var altså at Gaddafi blei styrta, og ein har nå eit område der det er stor usikkerheit om kva som skjer, der me har masse opprørarar som har stukke av med våpen. Ein hadde situasjonen i Algerie med Statoil, der fem personar blei drepne på grunn av bl.a. ustabilitet i området, og ein har nå Mali som eit mogleg område for opprør, fordi ein har destabilisert dette området sjølv.

Eg trur erfaringane frå dei to eksempla viser at dersom me skal få til ein verkeleg kunnskapsbasert debatt, må han opp i Stortinget, sånn at det norske folk òg får delta. Det same kan me seie når det gjeld Afghanistan-problematikken. Nå har me vel vore der i tolv år, og resultatet er ikkje all verda – tvert imot, kanskje. Me har altså deltatt i den krigen utan å ha hatt ein debatt i forkant. Ein kan seia at det hadde heller ikkje Sovjetunionen då dei gjekk inn i 1979 og var der i ti år, på akkurat same måten som dei vestlege har gjort: Dei sette inn ein person som dei ville ha til å styra landet, og så prøvde dei å drepa all motstand. Det funka ikkje for dei. Eg trur faktisk det førte til at Sovjetunionen gjekk i oppløysing – på grunn av den deltakinga i Afghanistan-krigen. Men NATO-land, USA, lærte ikkje noko av det. Trass i at det var dei som trente bin Laden til å ta rus-sarane i si tid, skulle ein altså inn og gjera akkurat det same som dei bomma på, med tanke på Afghanistan.

Me hadde tent på å ha opne debattar om dette i Stortinget. Då trur eg at me hadde vore litt meir forsiktige med å delta med utgangspunkt i det som USA tenkjer er ei god løysing. «Kill and destroy» har ikkje funka i Afghanistan. Det viser seg at det slår feil. Du må gjera ting på ein annan måte dersom du skal få ein overgang til eit fredeleg styre. Derfor er det viktig at me i Noreg har ein open debatt om dette.

Så må eg seia noko om det er andre land som har eksempel på at dette kan funka. Danskane har nå i si grunnlov at det skal vera debatt i Folketinget før ein går til krig – det står der. Det er altså ikkje noko anna me frå SV som foreslår dette, ønskjer oss i Noreg: det same som danskane har – ein open debatt om me skal vera med i krigar.

Altså: Prinsippet som me har i dag om hemmelegald, er ikkje lurt når det gjeld krig. Det ønskjer me ikkje å ha. Me vil då, dersom me ikkje gjer det sånn som SV ønskjer, få mangel på demokrati og mangel på demokratisk debatt. Me risikerer òg debattar i lukka rom, der ein ikkje har tilstrekkeleg kunnskap om kva ein skal gjera – når ein ikkje tør å debattera dette i openheit, kan det vera avgrensingar i den kunnskapsinnhentinga som ein har frå regjeringa si side.

Eg trur berre eg avsluttar med å seia at eg håper at SV får gjennomslag for dette. Så vil eg òg seia til presidentskapet at det er veldig bra at dei prøver noko nytt for å få debatt, ikkje minst om Grunnlova. Det er litt i tråd med det SV foreslår som eit av grunnlovsforslaga, nemleg at du skal kunna fremma forslag seinare, nettopp sånn at grunnlovsforslag skal bli ein del av debatten omkring valet.

Presidenten: Presidenten takker for rosen, men samti-

dig vil presidenten gjøre oppmerksom på at ordet «bløff», som representanten Langeland brukte helt i starten av sitt innlegg, er et uparlamentarisk uttrykk.

Michael Tetzschner (H) [10:44:58]: Etter å ha hørt på presentasjonen fra representanten Langeland, får man jo si at regjeringen Bondevik var den regjeringen som tok en beslutning om Irak, som representanten Langeland var, og etter hva jeg forstår, fortsatt er fornøyd med. Det vil si at man kom frem til et resultat etter en grunnlovsbestemmelse for engasjement slik den altså er nå.

Siden Langeland gikk videre til andre konflikter, kan man jo også bringe inn erfaringene fra Balkan, hvor man fikk illustrert hva man kan pådra av lidelser ved høy intervensjonsgrense. Det var altså slik at det internasjonale samfunnet ikke intervenerte, og dermed ble indirekte medvirkende til en massakre i Srebrenica, som førte til at et muslimsk mindretall ble systematisk utsatt for folkemord. Det er et av de mørkeste kapitlene, og det er igjen et eksempel på hva som skjer når intervensjonsgrensen settes for høyt for det internasjonale samfunnet.

Men nå er det slik at beslutningene som representanten Langeland er henholdsvis tilfreds med eller ikke tilfreds med, berøres jo ikke av det grunnlovsforslaget som SV har fremmet. Det er nemlig slik at forslaget gir inntrykk av at man ønsker å endre dagens inngrepsterskel for militære engasjementer utenlands – men i virkeligheten er det et prosedyrespørsmål som SV vil ha annerledes. SV trekker altså inn maktfordelingsspørsmål mellom storting og regjering, og da i relasjon til Grunnloven § 25.

Grunnloven § 25 er en av de som har undergått noen endringer, men ikke så meget i substans, siden 1814. Den gangen var Grunnloven § 25 ment som et vern mot at landets forsvarsstyrker, det såkalte landevern, ble flyttet utenlands av en personlig kongemakt som man egentlig kunne mistenke for å ha andre sidemotiver enn å forsvare rent norske interesser. Maktfordelingslæren, ved at vi har statsmakter som er uavhengige av hverandre, er jo betydelig endret. Domstolene kan selvfølgelig fortsatt sies å være uavhengige, men det gjelder jo ikke regjeringens stilling til Stortinget.

Vi har altså med innføringen av parlamentarisme den regjering som Stortinget til enhver tid aksepterer. Det fører også til at man har utviklet en arbeidsdeling mellom storting og regjering som betyr at Stortinget gir lover, og at de kontrollerer regjeringens disposisjoner. Ved den grunnlovsendringen som SV foreslår, vil man altså legge beslutninger til Stortinget. Man kan jo spørre: Hvilket organ skal da holde regjeringen ansvarlig? For da er det jo Stortinget som selv har involvert seg i første rekke.

I forslaget har de også vist til at man i andre land har bestemmelser om at nasjonalforsamlingen skal inn i disse tilfellene, men det er altså der nødbestemmelser. Så kan man vise til faktiske erfaringer som gjør at der nasjonalforsamlingen må utstede mandater som går på operasjonsbegrensninger i både tid og rom, er det også en måte å legge åpent for fienden hvilke fullmakter som gis, og man pålegger seg selv operative begrensninger som faktisk kan øke risikoen for dem som er ute i felten.

Til dette med offentlig diskusjon: Den nåværende grunnlovsbestemmelsen har jo ikke vært til hinder for en bred offentlig debatt om de norske engasjementene utenlands, og beslutninger om internasjonalt engasjement blir ikke tatt i noe politisk vakuum. Jeg tror det ville være en stor skade for rollefordelingen, som jeg var inne på, mellom nettopp Stortingets rolle som kontrollerende og bevilgende myndighet og regjeringen som den utførende myndighet, om forslaget ble bifalt.

Jeg forundres også over at forslagsstillerne ønsker offentlige møter i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen. Det er jo nettopp et sted hvor man kan utveksle fortrolig informasjon som Stortinget må kjenne som en bakgrunn, uten at det forrykker ansvaret til regjeringen for å foreta disposisjoner som Stortinget senere skal kontrollere.

Trine Skei Grande (V) [10:50:33]: Det var egentlig historiebeskrivelsen til representanten Langeland som gjorde at jeg måtte ta ordet. Den beskriver kanskje mest SV i regjering, at man er mest fornøyd med den tida man fikk protestere på plenen og ikke hadde noen innflytelse i regjeringa. Men det var faktisk slik at det var stor motstand i regjeringa Bondevik II mot å gå inn – motstanden lå hos de to minste partiene, og de to minste partiene fikk gjennomslag.

Jeg er enig med representanten Langeland i at man bør ha så store offentlige debatter som man kan ha, men at dette er situasjoner som er ganske spesielle. Jeg synes det er bra at vi har debatter i Stortinget om dette, debatter som kanskje kan føre til folkeopplysning, som kanskje nesten kan gå inn i de såkalte dokumentarproduksjonene til NRK, som ikke har fått med seg det prinsipielle som ligger i den norske grunnloven. Så hvis det kan bidra til folkeopplysning, er jeg positiv til det.

Så en bemerkning til forslaget. Vi beveger oss nå inn i en annen tid. Alle de store krigene som vårt kontinent har sett de siste tusen åra, har alltid blitt annerledes enn man har trodd. Det har alltid vært andre våpen som har blitt rådende enn det politiske ledere har trodd skulle bli rådende da de gikk inn i en krig. Det så vi under første verdenskrig, vi så det under annen verdenskrig, og nå ser vi plutselig et trusselbilde som er helt annerledes. Vi ser nå at terror er det våpenet som skal brukes på europeisk jord, og vi ser at borgerkriger følges av folkemord. Jeg tror alle i denne salen er fortvilet over at vi ikke kan gjøre noe i Syria, at vi bare kan sitte og se på utenfra at folk blir drept, og at barnedom blir ødelagt. Da er det slik at vi også må se på måten vi behandler disse spørsmålene på. Derfor er jeg veldig åpen for å ta diskusjonen som SV legger opp til, men det betyr også at vi fatter slike vedtak på en annen type grunnlag enn vi har gjort tidligere. Før har det vært snakk om en militær trussel, at noen skulle stå ved den norske grensa, og at en regjering kjapt skulle fatte et vedtak, mens det nå er snakk om et internasjonalt samarbeid for å bekjempe folkemord, overgrep og andre uhyrligheter som vi har et internasjonalt ansvar for å bidra til å stoppe. Det betyr at norsk krigsdeltakelse kommer til å være helt annerledes framover enn tidligere. Kanskje forutsetter det andre debatter om vår deltakelse. Da handler det kanskje heller ikke

bare om Grunnloven; da handler det også litt om regjeringas holdning til hvordan slike debatter skal føres, og regjeringas åpenhet knyttet til grunnlaget for at man går inn og gjør det.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 3.

*Grunnlovsforslag 4:
Innføring av 16-års stemmerett*

Trine Skei Grande (V) [10:53:59]: Dette er et av de grunnlovsforslagene jeg personlig har størst engasjement for, fordi jeg mener at det er en av de viktige utfordringene vi står overfor. Der har vi bak oss en veldig lang argumentasjonsrekke.

Jeg vil først begynne historisk. Jeg tror Venstre har vært i front når det gjelder alle stemmerettsutvidelser som har vært tatt opp i denne salen siden tidenes morgen, og vi kommer også til å være det framover. Hvilke store utfordringer står vi overfor nå? Jeg vil begynne med en stor demografisk utfordring for det norske demokratiet, nemlig at vi får en stadig eldre befolkning. Vi får en stor forskyvning på hele det europeiske kontinentet, der det blir flere og flere eldre. Jeg mener det er en utfordring for demokratiet når vi får en forskyvning mellom aldersgruppene på den måten, og vi ser at det for ulike aldersgrupper i ulike deler av kontinentet blir en stor demografisk overvekt. Derfor syns jeg det er viktig å se på at vi som en helhet har bak oss en gruppe som stemmer som gjenspeiler det samfunnet vi skal fatte vedtak for.

Hele mitt politiske engasjement begynte med at jeg som 13-åring syntes det var utrolig urettferdig at barn og unge ikke ble hørt mye mer i demokratiet. Hele drivkraften for at jeg meldte meg inn i et politisk parti, handlet nettopp om at barn og ungdom ikke ble hørt, ikke ble tatt på alvor – alt fra opplevelser rundt meg i barnevernssaker, der ungers meninger ikke ble tillagt vekt, til den generelle holdninga der f.eks. de langsiktige utfordringene vi står overfor, som miljø og klima, ikke ble tatt på alvor, fordi det – sett fra en 13-åringers perspektiv – var gamlingene som bestemte. Derfor handler dette forslaget også om litt av grunnen til at jeg i det hele tatt holder på med politikk.

Når det gjelder det å utvide stemmeretten, har de liberale partiene over hele Europa alltid vært i front, og nå er også de liberale partiene i hele Europa i front når det gjelder å få en utvidelse til 16-års stemmerett. Vi har vunnet fram i en del av delstatene i Tyskland og i Sveits, og i valgkampen i Storbritannia var også dette et stort tema. Det har alltid vært de liberale partiene som har stått i front her.

Så til et lite bilde om utviklinga blant ungdom i dag. Jeg testet ut disse tallene sist vi diskuterte dette, og jeg forholder meg til et par år gamle tall, men jeg syns det beskriver utviklinga blant ungdom ganske godt.

Jeg kommer fra Namdal i Nord-Trøndelag. For ikke så mange tiår siden var det én videregående skole i Namdal. På den videregående skolen var det ett kull med 20 elever som tok artium. Det betyr at Namdal hadde omtrent 60 elever som til enhver tid gikk på det vi i dag kaller videre-

gående skole. Jeg ringte til rektoren der for en tid siden og spurte hvor mange elever som går på videregående skole i Namdal i dag. Svaret var 1 075. Der det for noen tiår siden gikk 60 elever som fikk såkalt artium, går det i dag 1 075 elever. Det betyr at utdanningsnivået blant ungdom i dag er dramatisk – virkelig dramatisk – høyere enn det var for bare noen tiår siden.

Et av de bildene som irriterte meg mest som ungdomspolitikker, var bildet av 68-erne som det store, engasjerte ungdomskullet. Det er bare tull. 68-erne tilhører en bitte liten elite som gikk på universitet da nesten ingen gikk på universitet. Det var bare en bitte liten elite som var politisk aktiv av 68-generasjonen. Den ungdomsgenerasjonen som virkelig er politisk aktiv, er den ungdomsgenerasjonen vi har nå. Aldri har vi hatt ungdom som vi kunne vært mer stolt av, aldri har vi hatt ungdom som tar mer utdanning, aldri har vi hatt ungdom som har vært mer samfunnsengasjert enn i dag, aldri har vi hatt ungdom som har brydd seg mer om framtida enn i dag, aldri har denne byen i løpet av de tusen åra den har fungert som by, hatt ungdom som har vært mindre kriminell, tatt mer utdanning, brukt mindre rusmidler og brydd seg mer om samtida enn i dag. Det ungdomskullet vi nå har, fortjener virkelig at vi utvider stemmeretten.

NOVA-rapporten som kom i 2002, viser at det er et voksende politisk engasjement blant ungdom. Av alle de politiske vedtak som fattes i denne salen og rundt om i kommunestyrene, er det ingen som det angår så mye som nettopp ungdom. Når svømmehallene og fritidsklubbene stenges, når sykkelveiene ikke fungerer, eller når alle de fellesskapsløsningene vi har, ikke fungerer, er det først og fremst ungdom dette går ut over. Det er først og fremst de som merker det i sin hverdag. Når vi ser ungdom som vil engasjere seg i egne kommuner, får de ikke lov til å engasjere seg før de har flyttet, for i dag er det slik at de aller fleste flytter i løpet av det året de fyller 18 år. Dermed er det ingen som har mulighet til å delta i små lokalsamfunn, i kommunestyre, fordi de har flyttet fra den ungdomshverdagen de har, når de har mulighet til å delta aktivt.

Når det har vært kjempet for kvinners stemmerett, har et av slagordene vært «no taxation without representation». Det syns jeg er et bra slagord. Også mange ungdommer i dag opplever at man har plikt til å betale skatt, men man har ikke mulighet til å delta for å bestemme hva man skal bruke disse pengene på. I dag blir ungdom utsatt for en rekke store valg som får store konsekvenser for framtida deres. I dag må ungdom fatte valg tidligere med hensyn til hvilken retning de skal gå i skolen, hvilke valg de skal ta for framtida, og de valgene blir de tvunget til å ta tidligere og tidligere. Man kan altså betale skatt, man kan sitte i offentlige råd og utvalg. Regjeringa kan oppnevne noen til å sitte og lage en NOU om forskjellige viktige politiske tema, men man har ikke stemmerett overfor den regjeringa som man sjøl har muligheten til å påvirke. Man kan bli satt i fengsel, men man har ikke muligheten til å påvirke de lovene man blir satt i fengsel for. Det er faktisk sånn at det er ulikheter mellom myndighetsalder og andre begrep. Det er faktisk sånn at du kan sitte i denne salen og bestem-

me hvem som skal få lov til å kjøpe sprit, men du har ikke lov til å gå ett kvartal rundt hjørnet, svinge inn og gjøre det samme sjøl. Så det er fortsatt ting som ikke er konsekvente i de ulike lovene vi har, men jeg synes at det meste taler for at 16-åringar bør ha muligheten til å påvirke.

Nå har vi hatt prøveprosjekt med stemmerett i en rekke kommuner, noe som har vært utrolig positivt, og som viser at denne gruppa stemmer mer enn det førstegangsvelgere generelt gjør. I barnekonvensjonens artikkel 12 står det at barn og unge ikke bare har ytringsrett, men det er også påpekt at meninger skal bli hørt og tillegges verdi. De store demografiske endringene vi har i Europa, tilsier at vi nå bør utvide stemmeretten nedover. Hvis ikke vet vi at i et 10–15 års perspektiv vil f.eks. antallet åttiåringar øke med 172 pst. på 10 år. Andelen over 70 år vil øke dramatisk, mens andelen mellom 15 og 25 år vil synke med rundt 25 pst. Derfor er det også et viktig demokratisk grep at vi nå får gjort disse utvidelsene. Så er det sikkert noen som finner en 16-åring som ikke vil ha stemmerett. Ja, vi utvidet til kvinnelig stemmerett, og du fant også noen kvinner da som mente at kvinner ikke skulle ha stemmerett. Jeg tviler på at det er et gyldig argument i dag.

Jette F. Christensen (A) [11:02:32]: Fyrst vil eg takke representanten Trine Skei Grande for eit godt innlegg og for hennar engasjement for denne saka over mange år – det har vore veldig viktig. Eg er veldig einig med Trine Skei Grande i denne saka. Eg vil òg opne demokratiet. Som ho var inne på i slutten av sitt innlegg, feirar me i år at det er 100 år sidan kvinnene fekk stemmerett. Eg liker å feire at me opnar demokratiet – det gjer me alle saman. Når me no ser tilbake på dei debattane me hadde i denne salen om kvinnene skulle få stemmerett eller ikkje, så trur eg det er ganske mange som føler at dei debattane ikkje er representative for korleis me snakkar i dag. Eg trur at ein om 100 år eller kanskje om to år – alt ettersom når me vedtek dette – vil føle det same om dei debattane me har om stemmerett her i dag. Eg meiner ikkje at me skal opne for å gje ungdom stemmerett fordi det passar, fordi det er eit anna jubileum. Eg meiner det fordi det er riktig.

Det kviler ein del ekstremt tunge val på denne aldersgruppa. Den kriminelle lågaldren er 15 år. Retten til å velje utdanning, altså korleis heile livet ditt skal sjå ut i framtida, får du når du er 15 år. Retten til å velje politisk eller religiøst ståstad får du når du er 15 år. Du har rett til å velje abort når du er 16 år. Dette er mykje vanskelegare val og mykje vanskelegare ting å bestemme seg for enn å velje kva for eit parti ein ønskjer skal representere seg, sjølv om det er litt tungt for enkelte politikarar å svelge akkurat det.

Det er blitt framsett særleg tre motargument. Valdeltakinga har ikkje vore så høg i testgruppene som ein kanskje hadde håpt, men valdeltakinga har jo vore høgare enn hos førstegangsveljarar elles. Det er alltid politikaranes ansvar å gjere politikk interessant for veljarane. Det er alltid vår oppgåve å skape politikk som gjeld alle innbyggjarar, og få dei til å sjå at det er deira stemme som tel. Når valdeltakinga er låg, er det politikken og politikaranes problem, ikkje veljargruppenes.

Eg vil løfte fram det motargumentet som eg meiner det

er aller minst hald i. Det er at 16-åringar ikkje er modne nok. Å vere politisk vaken eller bevisst er ikkje biologisk, og det er ikkje noko me kan stille klokka etter. Det er ikkje slik at du vaknar på 18-årsdagen din med eit nyfunne, brennande politisk og ideologisk livslangt engasjement. Eg kjenner mange 30-, 40-, 50- og 60-åringar som er kjempegode eksempel på det, men eg vil likevel at dei skal behalde stemmeretten. Det meiner eg òg skal gjelde senile og demente – dei skal framleis få vere ein del av demokratiet.

Å dra fram myndigheit som ein biologisk sak, er skremmande likt dei debattane Stortinget hadde før damene fekk stemmerett. Då var det både gudsstridig og naturlovstridig at kvinnene skulle få stemme, og kvinnenes evner var ikkje gode nok til at dei skulle få stemme. Eit av dei aller dårlegaste argumenta den gongen var at «fruentimmer ennu ikkje har gjort hevd på at ta del i statsstyrelsen.» Damene hadde altså ikkje spurt. Det er fristande å spørje kven dei skulle ha spurt, men det skal eg la liggje. Her utanfor er det heller ikkje mange 16-åringar som kjempar for å få stemmerett, på same måte – som òg Trine Skei Grande var inne på – som det òg var nokre kvinner som ikkje ynskte seg stemmerett.

Dei som er opptekne av politikk, er det fordi politikken angår dei sjølve eller fordi dei meiner at deira oppfatning angår andre. Vår oppgave er å gjere politikken aktuell for alle. Det er ikkje så rart at plenen utanfor ikkje er full av 16-åringar som ynskjer stemmerett, fordi me gjev dei beskjed om at deira stemme ikkje er viktig. Me gjev dei beskjed om at deira område innanfor politikken ikkje er viktig. Når me snakkar om dei, snakkar me om kor lite skikka dei er til å stemme. Trine Skei Grande var inne på kor engasjert denne unge generasjonen er. Ja, eg er einig i at det har skjedd ei enorm streitifisering av norsk ungdom, men eg meiner at det å utvide stemmeretten til 16-åringar òg gjer at me får med ei anna gruppe: Me får med dei som ikkje elskar å gå på elevrådsmøte, og dei som ikkje brukar laurdagskveldane i raggsokkar i ein gymsal for å diskutere politiske saker. Eg har lyst til å høyre stemma også til dei andre – i tillegg til dei som ein høyrer i dag – og eg meiner at det å utvide stemmeretten til å gjelde 16-åringar er på høg tid og noko som er viktig for heile demokratiet vårt.

Hallgeir H. Langeland (SV) [11:07:44]: Trine Skei Grande og Jette F. Christensen har på ein god måte argumentert for at me skal setja ned stemmerettsalderen til 16 år, sånn som SV har kravd lenge.

Eg vil gjerne reflektera litt over tre problemstillingar knytte opp til dei motargumenta som både Trine Skei Grande og Jette F. Christensen var inne på. Manglande modnad er eit av argumenta. Det viste seg i valundersøkingar i Tyskland at ungdommen er meir idealistisk innstilt. Dei stemmer ikkje så mykje på realpolitikken, dei stemmer på ideen, viser det seg i ei tysk undersøking. Så kan ein spørja om det er umodent. Nei, tvert imot, det viser jo nett opp modnad når ein kan vera konsekvent og reflektert om viktige ideologiske og mindre realpolitiske område. Så kan ein jo òg spørja seg: Kva viss 16-åringen er umoden, men den senile ikkje er det? Eg vil seia at då har me òg verkeleg

eit problem, for me lèt jo dei stemma, mens me altså skal halda ungdommen vekk frå stemmeurnene. Modnad er veldig vanskeleg å måla, altså kva som er uttrykk for modnad. Nokre ville kanskje kalla meg, som er 57 år, for umoden, i alle fall i oppheta debattar. Dette med at det liksom er ein biologisk grense knytt opp til dette trur eg ein må leita lenge for å finna skikkeleg ut av. For det betyr jo at det i prinsippet er mange vaksne og eldre som ein òg kan seia er umodne, med utgangspunkt i den åtferda dei har. Det må jo vera – med utgangspunkt i dette – ein glidande overgang frå kva tid du er moden til kva tid du ikkje er moden. Sannsynlegvis er ein ikkje moden frå fødselen av, men iallfall er det ikkje sånn at ein kan seia: Yes, no er datoen her, no er eg moden! Som òg Christensen var inne på, du kan hamna i fengsel, du kan ha seksuell omgang og måtta ta konsekvensane av det, og du er religiøst moden når du er 15, så det er problem for dei som skal argumentera mot dette.

Når det gjeld valdeltakinga, at den er lågare, er det berre delvis rett, for faktisk var gruppa mellom 16 og 18 år meir aktiv enn dei som var over 18. Sjølv om prosenttalet, 57,3 pst., er lågare enn valoppslutninga elles, betyr det at ein så stor prosent blir med i det deltakande demokratiet og er med og utviklar det norske demokratiet. Det må me streva etter.

Det er, som fleire har vore inne på, ikkje meir enn 100 år sidan – og då snakkar me om myndighetsalderen – at damene blei kloke. Før det var dei altså, meinte mennene, ute av stand til å stemma og delta i demokratiet. Det er berre 100 år sidan. No, 100 år seinare, bør me gå vidare og utvikla problemstillinga knytt opp mot dette. Når ein ser historisk på det, var valbarheitsalderen i 1898 30 år og myndighetsalderen 21 år. I 1969 var valbarheitsalderen 20 år innan valdagen og myndighetsalderen den same. Så det har gått rette vegen, men no må me ta eit skritt vidare.

Valreforma i Austerrike er eit eksempel på korleis det er mogleg å skilja mellom aldersgrensene for stemmerett og valbarheit. I Austerrike har dei innført 16 års aldersgrense ved nasjonale val, men 16-åringar og 17-åringar er ikkje valbare. Grensa for å bli valt er 18 år. Så dette er fullt mogleg å gjennomføra, det er berre opp til den politiske viljen, som det er så populært å seia.

Eg håpar at det nye stortinget, når dette skal til behandling, har det motet som ein har hatt før i norsk politikk, nemleg til å utvikle demokratiet.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag 4.

*Grunnlovsforslag 8:
Forholdet stat–kirke*

Trine Skei Grande (V) [11:13:01]: Det er fattet mange gode vedtak i Stortinget når det gjelder Grunnloven og forholdet stat–kirke de siste periodene, og det som ligger i Venstres forslag her, er å ta det endelige skrittet ut og foreta det endelige skillet mellom stat og kirke i Grunnloven. Det gjelder § 4 og § 16, der vi ønsker endringer. Dette er en del av en historisk utvikling i forholdet mellom kirke og stat, og Venstre har lenge ment at disse båndene bør kuttes helt.

Grunnen til at vi ønsker å gjøre det, er at for oss er det viktig at en stat er konfesjonsfri. For meg har det ingenting å gjøre med at det fins ulike religioner i samfunnet. Om 100 pst. av det norske folk hadde gått i kirka hver søndag, hadde jeg likevel ment dette prinsipielt. For meg handler det om at staten ikke skal styre trossamfunn, at trossamfunn skal være sjølstendige, og at de skal ha egne meninger både innenfor lærespørsmål og innenfor utnevning. Jeg syns det er viktig å ha en bred folkekirke som har bred folkelig appell, men det gjør man gjennom å bygge en fri kirke, som tør å ha frie meninger.

Jeg skulle ønske at trossamfunn hadde deltatt mye mer i den åpne offentlige debatten enn det de tør å gjøre i dag. Jeg mener at en av grunnene til at vi ikke ser at trossamfunn deltar aktivt, er at vi i dag har en kirke styrt gjennom den norske grunnloven. Jeg syns også det er viktig – derfor ønsker vi å beholde det i Grunnloven – at alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje. Grunnen til at vi ønsker å beholde den setningen i § 16, er at for oss er det viktig at trossamfunn skal ha rause finansieringsordninger. Rause finansieringsordninger gjør at du kan koble finansiering med deltakelse. Det betyr at medlemskap faktisk betyr noe. Det vil hindre at man ikke klarer å bygge opp den brede folkekirka, og det vil hindre at ekstreme meningsytringer får større makt enn det de skulle hatt, fordi det er medlemskap som gir makt til et trossamfunn. Derfor er det også viktig å ha finansieringsordninger som gjør at det ikke er store gaver eller penger fra utlandet som støtter norske trossamfunn, men at norske trossamfunn har rause, gode støtteordninger gjennom deltakelse fra norske borgere. Det tror jeg er det som vil sikre den brede folkekirka som vi ønsker, og også at de andre trossamfunnene har fokus på bred folkelig deltakelse og ikke på å bygge opp disse holdningene.

Så det er da å oppheve § 4 og kutte mellomleddene i § 16 som er vårt forslag, fordi vi da får en prinsipiell opprydning og en grunnleggende liberal måte å formulere en konstitusjon på.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag 8.

*Grunnlovsforslag 10:
Innføring av republikk som styreform i Norge*

Hallgeir H. Langeland (SV) [11:16:40]: SV har teke opp dette forslaget gjentatte gonger, og me har blitt kritisert fordi me ikkje har lagt det godt nok til rette – det har ikkje vore bra nok utforma. Derfor har me denne gongen ønskt oss ei utgreiing om korleis me skal få denne overgangen. Det merkelege er at sannsynlegvis vil eit stortingsfleirtal som har kritisert SV for å mangla dette elementet, gå imot at det skal utgreiast. Det ser iallfall på dette tidspunktet ut frå kontroll- og konstitusjonskomiteen si behandling ut til at ein ikkje ønskjer ei utgreiing. Det er ein merkeleg framgangsmåte frå fleirtalet si side. Ein kritiserer altså at ein ikkje har greie på korleis ein skal gjera det, og når me forsøker å finna kunnskap om korleis ein skal gjera det, får me ikkje lov til

det – fleirtalet vil ikkje vera med på det. Det er merkeleg.

Så er SV glad for at ein del yngre arbeidartirepresentantar òg er med på forslaget, for i realiteten har det vore sånn ved voteringar at veldig mange frå Arbeidarpartiet har støtta SV sitt forslag om innføring av republikk. Veldig mange andre òg kjenner eg til, i andre parti, er prinsipielt sett heilt einige i dette, men dei tør ikkje vera med og stemma for av ein eller annan grunn – gjerne òg av populistiske grunnar, fordi ein ser at Harald og kongehuset er veldig populære, og så klarer ein ikkje å vera prinsipiell, bortsett frå på bakrommet. Dersom det hadde vore ein annan konge, som laga mykje – eg har ikkje lov til å seia det, så eg må finna eit anna ord – trøbbel ute i samfunnet og fekk mykje kritikk frå folk, hadde heilt sikkert mange i denne salen vore med SV og ein del av Arbeidarpartiet på å vera prinsipielle. No tør ein ikkje, fordi Harald er heilt konge! Det er eg einig i – Harald, Sonja og kongehuset gjer ein utmerkt jobb, men det er ikkje det saka dreier seg om. Det dreier seg om det prinsipielle ved at Haakon er fødd til å bli konge. Han kunne ikkje gå på snikkarlinja på vidaregåande skule – han måtte bli konge. Det var bestemt då han blei fødd. Det systemet ønskjer altså eit breitt fleirtal her, med Lundteigen i spissen, å halda på vidare. Trass i at kronprinsen la ned mjølkekvota si, vil altså Senterpartiet støtta dette kongehuset med brask og bram. Dette er merkelege greier, men det er kanskje noko arkaisk ved Senterpartiet og Lundteigen i og med at ein ikkje går prinsipielt til verks her, sett opp mot at ein meiner at det å bli født inn i ei stilling, det er bra. Det var sånn det var i adelstida, og sånn vil ein ha det no. Eg reknar med at Lundteigen svarer for dette sjølv, men sidan han sat her, var det freistande å ta opp denne mjølkekvotedebatten, som jo var ein debatt då kronprinsen gjorde dette.

Ifølgje Grunnlova, som då eit fleirtal i parlamentet meiner er rett, står kongen over parlamentet, i prinsippet. Det prinsipielle er at kongen, som me ser opp til her, sit og har makta over oss. Det er gjennom nedarva rettigheiter. Det er ein anakronisme i vårt demokratiske samfunn.

Noregs styreform er såkalla arveleg monarkisk. Det inneber at det formelle statsoverhovudet er ein person som har arva denne posisjonen. Den er ikkje gjeven av folk flest gjennom val. Det er eit tankekors etter SV og forslagsstillarane si mening.

Ein overgang til republikk vil vera det naturlege slutt-punktet for den demokratiseringsprosessen som har føregått sidan 1814, og som førte til at kvinner fekk stemmerett i 1913, for hundre år sidan.

Republikk er den vanlegaste styreforma i heile verda. SV og medforslagsstillarane ønskjer ei sånn ordning i Noreg òg, der det norske folk gjennom votering stemmer inn sin president. Så kan ein seia: Kva slags president skal ein ha? Det er jo noko av det me ønskjer å utgreia. Ein kan ha ein finsk modell, ein kan ha ein islandsk modell, ein kan ha ein russisk modell, ein kan ha ein amerikansk modell, men eg trur at me frå forslagsstillarane si side meir ser for oss ein islandsk-finsk modell, ikkje ein modell à la Russland og USA, der presidenten har ein enorm innflytelse. Me ser for oss ein president som på ein måte skal erstatta

mange av dei gjerningane som kongen i dag utfører, men har utgangspunkt i at den er folkevald.

Eg trur det var 17 stemmer dette forslaget fekk då det blei votert over i denne perioden. Eg håpar at det aukar i neste periode. Eg trur dessverre ikkje at SV får fleirtal for dette i neste periode heller, men me har ikkje tenkt å gje oss. Me meiner at det er beklageleg at så mange politikarar i Noreg og så mange parti er prinsiplause i denne saka og ønskjer å ha arv som utgangspunkt for verv i eit demokrati.

Jette F. Christensen (A) [11:23:15]: Eg er glad for at representanten Langeland er glad for at det er fleire representantar frå Arbeidarpartiet som er med på dette forslaget. Det er fordi det er eit godt forslag. Eg seier ikkje at dei tidlegare forslaga ikkje har vore gode, men ein har kanskje vore litt meir innstilt på at forslaga ikkje kom til å få så mange stemmer.

Denne gongen har visjonane vore annleis. Me har fått på bordet eit forslag som er gjennomarbeidd og grundig, og som eg har valt å støtte. Det har eg gjort fordi eg meiner det norske demokratiet skal vere gjennomgåande. Måten me styrer Noreg på, må gjenspegle ideala våre, og våre ideal er demokrati, like moglegheiter og representasjon. At ein rojal familie er statsoverhovud, gjenspeglar ingen av desse verdiane.

Eg ynskjer meg ikkje så mykje, eg ynskjer meg ei utgreiing av korleis me kan gjere Noreg meir demokratisk. At nokon ikkje ynskjer ei utgreiing av kva slags type republikk som hadde passa Noreg, er underleg. Ofte blir det sagt at det å vere republikanar i Noreg er radikalt. Eg meiner at det å vere tilhengar av at ein familie gjennom ei arverekke skal vere statsoverhovud i Noreg, er eit ekstremt radikalt standpunkt. Så radikal er ikkje eg. Eg ynskjer meg eit demokrati som er gjennomgåande.

Dette er ikkje mistillit overfor den kongefamilien me har, eg meiner dei gjer ein aldeles gliitrande jobb. Men eg undrar meg litt over måten våre motstandarar argumenterer på. Dei seier at nei, det er ikkje sikkert at dette er mest demokratisk, det er ikkje sikkert at dette er mest riktig, men det går jo så greitt! Det argumentet hadde ikkje vore haldbart i nokon annan politisk diskusjon, og det er heller ikkje vidare prinsipielt.

Dersom me no får denne utgreiinga og resultatet blir deretter, får me ein ganske fin ekstrabonus, for i tillegg til at Noreg blir eit reelt demokratisk land ved å fjerne arve-monarkiet, involverer det òg å gje ei gåve til kongefamilien, nemleg at dei vil få stemmerett. Det er ei veldig gjev gåve, som eg vil skjenke dei.

Presidenten: Neste taler er Per Olaf Lundteigen.

Presidenten vil bare anmode om at man har en prinsipiell debatt om dette temaet og kanskje ikke går så i detalj om melkekvoter!

Per Olaf Lundteigen (Sp) [11:26:02]: Jeg skal etterkomme den anmodningen!

Bakgrunnen for at jeg tar ordet, er at representanten Langeland ga inntrykk av at kongen i vår konstitusjon og i vår praksis står over parlamentet. Representanten Lange-

land har vært medlem av parlamentet i mange år, og jeg tror ikke han har mange erfaringer for at det er dekkende.

Videre ble det brukt som argumentasjon at kongedømmet er en arv og en tradisjon fra adelsmakta. Adelsmakta er vel bare historie. Så langt jeg vet, står det i § 108 i vår gode grunnlov:

«Ingen Grevskaber, Baronier, Stamhuse og Fideikommissser, maa for Eftertiden oprettes»,

jf. lov av 23. juni 1888 nr. 3. Jeg tror den bevegelse som jeg er en representant for, var medvirkende til å påse at representanten Langelands ønske om at adelsmakta ikke skulle ha betydelig innflytelse, ble gjennomført.

Når det er sagt, er kjernen i spørsmålet her forholdet mellom storting og kongedømme. Kongen og dronninga har bred folkelig oppslutning som en konsekvens av at de har den fulle og hele respekt for det som er Stortingets oppgave og Stortingets verdighet, nemlig at kongen og kongedømmet til enhver tid må følge de vedtak og den forståelse som Stortinget legger til grunn.

Det ble også referert til kronprinsen, og det kan jeg godt ta: Kronprinsen er forvalter av i hvert fall én av kongens kongsgårder, og det er da viktig at den kommende konge forvalter kongsgården på en slik måte at han står i en verdig tradisjon der. Det som vi ser rundt i andre land, er at tilsvarende regenter forvalter sitt jordiske gods på en måte som er i tråd med Stortingets holdning og innstilling, og det er nevnt ulike måter å drive sitt fjøs på. Det er ikke mye prinsipielt kanskje, president, men dog viktig at kongen også har det ansvaret.

Tilsvarende, siden representanten Langeland tar det fram, vil jeg også nevne fra denne talerstol kronprinsessen og surrogati. Det er en lov i Norge som sier at surrogati ikke er lovlig, og da er det etter min vurdering ikke passende å reise til India for å ivareta dem som gjør noe som i Norge ikke er lovlig.

M a r i t N y b a k k hadde her overtatt presidentplassen.

Dag Terje Andersen (A) [11:29:37]: Bakgrunnen for at jeg ba om ordet, var innlegget fra representanten Langeland, som hevdet at Kongen i Norge står over alle. Det kan ikke stå uimotsagt. Det er faktisk slik at da vi fikk vår egen grunnlov i 1814, gikk vi over til et konstitusjonelt monarki – altså at det er loven som styrer også hva Kongen kan gjøre. Ikke som før, at Kongen kunne bestemme hva som skulle være loven. Hvis det ligger til grunn for forslaget om å oppheve monarkiet, er forslaget framlagt på svikten grunnlag. Det dokumenteres for øvrig ved at representanten Langeland legger fram det grunnlovsforslaget han legger fram, nemlig at Stortinget – med to tredjedelers flertall – kan endre rammevilkårene for kongedømmet eller avslutte perioden med kongedømme. Det kan selvfølgelig ikke skje motsatt vei.

Det er det viktig å ha med seg for forståelsen av rollene mellom statsmaktene, nemlig at Stortinget har mulighet til å endre Grunnloven på de områdene som også regulerer de andre konstituerte statsmaktens rolle. Men det er viktig å

ha med seg at den aller viktigste forståelsen som Langelands innlegg strider mot, er selve folkesuverenitetsprinsippet, for folket i valg – valgting – står over oss alle. Det står over oss, det står over Kongen og det står over Høyesterett. Det er dem som står over alt, og derfor baserer nok forslaget seg på et noe sviktende grunnlag, uten at det får meg til å tro at representanten Langeland vil frafalle sitt forslag.

Presidenten: Ingen flere har bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 10.

Vi går over til grunnlovsforslag nr. 12.

Grunnlovsforslag 12:

Forvaltning av geistlighetsens benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond)

Sverre Myrli (A) [11:31:50]: Ifølge kildene skal eidsvollsmannen Nicolai Wergeland i sine memoarer ha skrevet at representanten Teis Lundegaard – under forhandlingene på Eidsvoll i 1814 – sa de uhyrligste ting om geistligheten. Hva var det så Teis Lundegaard fra Lister Amt mente? Vi veit i alle fall at han fremmet et forslag der det bl.a. het:

«Det beneficerede Gods, der er en Levning fra den Catholske Hierarchies Old, der og er at ansee som en for nærværende Tid og Omstændighed, aldeles overflødig og upassende Interesse.»

Kanskje var Teis Lundegaard inne på noe, men så langt vil jeg ikke gå i dag.

Det er Gerd Janne Kristoffersen, Steinar Gullvåg og undertegnede som har fremmet dette grunnlovsforslaget. Forslaget dreier seg om å endre Grunnloven § 106, som omhandler «det Geistligheden beneficerede Gods», altså Opplysningsvesenets fond.

Men aller først, for å presisere: Forslaget er ikke fremmet fordi vi i utgangspunktet vil Opplysningsvesenets fond til livs. Nei, dette forslaget dreier seg om å få slutt på det jeg uten å nøle kaller siste rest av husmannsvesenet, nemlig tomtefesteinstituttet. At folk ikke skal kunne eie tomta som huset deres står på, burde tilhøre en svunnen tid. Derfor igangsatte Stoltenberg-regjeringa et fortjenestefullt arbeid etter regjeringsovertagelsen i 2005, for å rydde opp i tomtefestsystemet, med det for øye at tomtefestere skulle kunne kjøpe boligtomta si. Tidligere justisminister Knut Storberget bør få ros for den store innsatsen han la ned for dette. Lover og forskrifter ble endret, og mange tomtefestere så lyst på framtida.

Svært mange tomtefestere fester tomt på grunn eid av Opplysningsvesenets fond. Noen av oss var så godtruede at vi trodde de skulle være av de grunneierne som var enkle å ha med å gjøre i dette spørsmålet. Men nei – Opplysningsvesenets fond var ikke til å rikke.

Regjeringa vedtok i 2007 en instruks om innløsning og regulering av festeavgift i festeforhold i statlige eller statsstyrte virksomheter, herunder Opplysningsvesenets fond. Saken ble bragt inn for domstolene – først tingretten og så Høyesterett. Flertallet i Høyesterett mente at instruksene var i strid med Grunnloven § 106 – altså bestemmelse-

ne om Opplysningsvesenets fond. Dette er bakgrunnen for dagens grunnlovsforslag.

Høyesteretts avgjørelse var for mange tomtefestere et hardt slag. Det var en stor skuffelse at Opplysningsvesenets fond, med sin tilknytning til Kirken, ikke var villig til – på en samfunnsmessig måte – å få avvirket tomtefesteinstituttet på boligtomter for vanlige folk. Norge er – meg bekjent – det eneste landet i vår del av verden som tillater ordningen med tomtefeste i dag, og det merkelige er at det kan synes som om det Opplysningsvesenets fond som er den verste av grunneierne til å kjøpe rettssaker om innløsning av boligtomter mot festere. Jeg har opp gjennom åra møtt så mange fortvilte tomtefestere, som har vist meg brev de har mottatt fra Opplysningsvesenets fonds advokater – av de beste og sikkert dyreste i landet. Den vanlige mann og kvinne har ingenting å stille opp med. Slik kan vi da ikke ha det!

Opplysningsvesenets fond må være den eneste virksomheten i landet som ikke trenger å rette seg etter vedtak fattet i storting og regjering. Det kan av og til se ut som om de lever helt sitt eget liv og kan holde på akkurat som dem vil – og det gjør dem sannelig også. Slik kan vi ikke ha det. Når Høyesterett mener at Opplysningsvesenets fond kan holde på slik de gjør, under beskyttelse av Grunnloven, er det bare én utvei igjen, og det er å endre Grunnloven. Derfor er dette grunnlovsforslaget fremmet.

Bestemmelsene i Grunnloven § 106 innebærer at kjøpesummer og inntekter fra midler og eiendommer eid av Opplysningsvesenets fond, bare kan brukes «til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme». Vi har ingen intensjon om å endre på dette.

På grunn av begrensningen av bruken av fondets midler, kan det neppe betraktes som en integrert del av statskassen. Fondet er riktignok underlagt statens overordnede forvaltning og styring, og Opplysningsvesenets fond forvaltes av Forvaltningsorganet for Opplysningsvesenets fond, som i dag administrativt er underlagt Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.

I praksis har også statens forvaltning av fondet blitt underlagt sterke begrensninger. Den begrensningen i bruken av fondets midler som er nedfelt i Grunnloven § 106, har blitt tolket slik at den også legger bånd på forvaltningen av fondets midler og eiendommer. Etter vårt syn er dette ikke klart forankret i grunnlovsbestemmelsen. Det er grunn til å spørre om det er riktig at det ikke kan tas hensyn til andre forhold – f.eks. samfunnshensyn i et videre perspektiv – enn det som er til «Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme» også ved forvaltningen av midlene, som f.eks. at folk skal kunne eie tomte som huset deres står på.

Spørsmålet om forvaltningen av Opplysningsvesenets fond var oppe i Høyesterett i plenum i mai 2010. Saken gjaldt om den før nevnte instruks – gitt ved kongelig resolusjon – om innløsning og regulering av festeavgift i festeforhold i statlige eller statsstyrte virksomheter kunne gjøres gjeldende for Opplysningsvesenets fond. Instruksene innebar gunstigere vilkår for festerne enn det som fulgte av tomtefesteloven. Det vil si at regjeringen ved forvaltningen av fondets eiendommer ikke bare hadde tatt hensyn til hva som ville maksimere fondets profitt, men også hva som

var samfunnsmessig gunstig, og hva som var gunstig for festerne av fondets eiendommer. Spørsmålet var om dette var i strid med Grunnloven § 106. Høyesterett delte seg i et flertall på ni dommere og et mindretall på fire dommere.

Forslagsstillerne er enige i det mindretallet i Høyesterett ga uttrykk for i domsslutningen. Staten bør kunne stå noe friere i forvaltningen av Opplysningsvesenets fond enn det flertallet i Høyesterett ga uttrykk for. Blant annet må det i større grad kunne tas hensyn til hva som vil være til beste for samfunnet som helhet, og ikke bare hva som vil maksimere fondets profitt. Men la meg presisere: En systematisk tapping av fondets midler vil helt klart ikke være i tråd med formålsangivelsen i § 106. Det er heller ikke bakgrunnen for forslaget.

Dissensen i Høyesterett viser at det er delte meninger om hvorvidt § 106 legger så sterke bånd på forvaltningen som det Høyesteretts flertall ga uttrykk for. For å unngå at bestemmelsen forstås slik i framtida bør derfor § 106 endres. Vi foreslår derfor å ta inn en presisering i Grunnloven § 106, ved at det skal være regjeringa som forvalter «det Geistlighedens beneficerede Gods». Det kan nok hevdes at så er tilfellet også i dag, men ved å presisere dette i bestemmelsen gis det et klart signal om at regjeringa står noe friere til å bestemme prinsippene for forvaltningen, og at disse er justert i forhold til den tolkningen som ble etablert ved den nevnte plenumsdommen i Høyesterett.

For å presisere til slutt: Vi foreslår at forvaltningen legges til Kongen, dvs. til regjeringa. Men hensikten er ikke å gi regjeringa enerett til å bestemme over forvaltningen, et prerogativ. Stortinget må kunne instruere regjeringa om forvaltningen, slik Stortinget i prinsippet også skal kunne gjøre i dag.

Forslaget er fremmet i tre alternativer som på ulike måter får fram dette. Alle alternativene er utformet i to språkversjoner: én på originalspråket og én på bokmål og nynorsk.

Forslaget anbefales på det varmeste for det kommende storting.

Steinar Gullvåg (A) [11:41:34]: Høyesteretts forståelse av Grunnloven § 106, som omhandler geistlighetens benefiserte gods, altså Opplysningsvesenets fond, gjør det nødvendig å endre Grunnloven, slik at fondets midler kan disponeres i overenstemmelse med Stortingets ønsker, og jeg vil tro etter våre forgjengeres egentlige hensikt.

Den gangen geistlighetens benefiserte gods ble grunnlovsfestet, var det i den gode hensikt å sikre at inntektene skulle brukes til geistlighetens beste og opplysningsens fremme. Hensikten var aldeles ikke å fristille fondet fra annen statsforvaltning, langt mindre at fondets midler skulle forvaltes i strid med allmenne samfunnsinteresser.

Forvaltningen av Opplysningsvesenets fond var altså gjenstand for høyesterettsbehandling i 2010. Saken gjaldt innløsning og regulering av festeavgift, og om et pålegg i form av en kongelig resolusjon kunne gjøres gjeldende for Opplysningsvesenets fond – eller sagt på en annen måte: Var Opplysningsvesenets fonds forvaltning av festeeiendommer bundet til tomtefestelovens markedsverdigbegreper, eller kunne Opplysningsvesenets fond instrueres til å

fastsette gunstige vilkår for festeavgifter og innløsningsrett?

Høyesterett delte seg altså i et flertall og et mindretall, og flertallet konkluderte negativt for statens og tomtefesterens interesser. Høyesterett kunne ikke se at regjeringen kan pålegge fondet å forvalte sine midler i tråd med alminnelige samfunnsinteresser og private særinteresser når dette, etter Høyesteretts oppfatning, skjer på bekostning av de formål som Grunnloven § 106 skal ivareta.

Jeg tar selvfølgelig Høyesteretts oppfatning til etterretning. Derfor må vi nå endre Grunnloven slik at Opplysningsvesenets fond opphører å være en stat i staten for å bli en del av staten, ved at fondets midler forvaltes i tråd med de retningslinjer regjeringer og Stortinget fastsetter. Så skal jeg selvfølgelig skynde meg å legge til – i likhet med representanten Myrli – at det ikke er forslagsstillernes hensikt å endre fondets formål. Fondets midler skal fortsatt forvaltes til opplysningens og geistlighetens beste.

Opplysningsvesenets fond har i dag en meget omfattende økonomisk og finansiell virksomhet fjernt fra fondets opprinnelige oppgaver, men fortsatt til beste for Den norske kirke. Likevel er det staten og kommunene som nå dekker det vesentligste av Kirkens utgifter. Avkastningen av fondet har etter hvert blitt en integrert del av Stortingets årlige bevilgninger til Kirken over statsbudsjettet. Det er med andre ord staten og kommunene, og ikke Opplysningsvesenets fond, som i det alt vesentlige ivaretar formålet i Grunnloven § 106. I sin konsekvens skulle man da kunne vente at regjeringen også kunne ha innflytelse på fondets forvaltning, men sånn er det altså ikke.

Opplysningsvesenets fonds relativt hensynsløse eienomsforvaltning kan illustreres ved følgende eksempel fra mitt hjemfylke: 60 tomtefestere i Re kommune i Vestfold har krevd innløsning av sine festetomter etter tomtefestelovens regler. Innløsningssaken er behandlet av Nordre Vestfold tingrett. Skjønn er avsagt i tingretten med priser fra 100 000 kr til 200 000 kr for en boligtomt på under 1 dekar. Re kommune er ikke en presskommune når det gjelder tomtepriser. Men dette var altså ikke godt nok for Opplysningsvesenets fond, som anket skjønnnet til Agder lagmannsrett, som igjen har avsagt overskjønn med om lag samme resultat som tingretten. Opplysningsvesenets fond ga seg heller ikke med det. Fondet har penger og ressurser nok til å anke videre til Høyesterett, som skal behandle saken for tredje gang nå i 2013.

Rettsprosessen er en stor økonomisk påkjenning for tomtefesterne. Det vet Opplysningsvesenets fond og spekulerer åpenbart i det. Festerne har simpelthen ikke penger nok til en langvarig kamp i alle rettsinstanser mot Opplysningsvesenets fond, men er nå dratt inn i en ond spiral, og må med dette betale store saksomkostninger for å få til en innløsning av sine hjem, som de altså har krav på. Dette går på rettssikkerheten løs for tomtefesterne. Slik kan vi bare ikke ha det.

Geir Jørgen Bekkevold (KrF) [11:46:35]: Spørsmålet om eierskapet til Opplysningsvesenets fond har vært oppe til debatt mange ganger og i flere år. I forbindelse

med stat–kirke-forliket i 2008 skrev en enstemmig komité følgende:

«Komiteen er enig med Gjønnnes-utvalget i at uansett hvordan eierforholdene til fondet vurderes, vil dette være et politisk spørsmål som Stortinget står rettslig fritt til å ta stilling til i forbindelse med behandlingen av utvalgets innstilling.»

I forslaget heter det at «bestemmelsen innebærer altså at kjøpesummer og inntekter fra midler og eiendommer eid av Opplysningsvesenets fond bare kan brukes «til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme». Forslagstillerne har ingen intensjon om å endre på dette.»

Videre står det:

«I praksis har også statens forvaltning av fondet blitt underlagt sterke begrensninger. Den begrensningen i bruken av fondets midler som er nedfelt i Grunnloven § 106, har blitt tolket slik at den også legger bånd på forvaltningen av fondets midler og eiendommer. Etter forslagsstillernes syn er ikke dette klart forankret i grunnlovsbestemmelsen. Det er grunn til å spørre om det er riktig at det ikke kan tas hensyn til andre forhold – for eksempel samfunnshensyn i et videre perspektiv – enn det som er til «Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme» også ved forvaltningen av midlene.»

Spørsmålet er: Hva er det forslagsstillerne til denne endringen ønsker å bruke pengene på? Det har for så vidt representanten Sverre Myrli gitt et godt eksempel på. For sist gang Arbeiderpartiet forsøkte å ta grep om fondet i et såkalt samfunnshensyn i et videre perspektiv, var nettopp i tomtefestesaken. På tross av entydige juridiske råd og at opposisjonen advarte mot at dette var grunnlovsstridig, valgte regjeringen å bryte Grunnloven. Grunnloven setter nemlig klare grenser for hva fondet kan brukes til. Den gang virket det som om regjeringen trodde de ikke trengte å forholde seg til Grunnloven § 106.

Heldigvis satte Høyesterett en klar grense for hvordan denne regjeringen kunne opptre. Hvis ikke Høyesterett med et stort flertall hadde stoppet regjeringens påfunn, ville det betydd at fondets verdier ville blitt forringet med anslagsvis 1,1 mrd. kr. I tillegg ville de årlige festeavgiftene og festeinntektene blitt redusert med 20–25 mill. kr. Det er ikke småpenger. Dette ville innebære at fondets verdier ble overført ikke til samfunnet, men til privatpersoner. Regjeringen har siden måttet betale ca. 554 mill. kr i erstatning til Opplysningsvesenets fond.

Noen av dem som var så heldige at de hadde festet tomt tilhørende fondet – i motsetning til mange andre tomtefestere i landet – ble altså innrømmet en betydelig rabatt av regjeringen, en rabatt de igjen kunne høste en betydelig gevinst av dersom den ble realisert ved en senere omsetning av eiendommen – altså en ren pengeoverføring. På denne måten tok regjeringen verdier som Den norske kirke gjennom tiden har regnet som sitt arvegods, og med et pennestrøk overførte regjeringen verdier fra fellesskapet til enkeltpersoner. Nå gikk ikke det igjennom i Høyesterett. Derfor prøver man nå heller – i hvert fall tolker jeg forslagsstillerne slik – isteden å endre Grunnloven.

La meg si det sånn: Det er lov til å være raus. Det er lov

til å være raus, og det er prisverdig. Men skal man være raus, må man være raus med egne penger. Å ta fra lokalt barne- og ungdomsarbeid, fra oppussing av presteboliger, fra dem som utfører en tjeneste i Den norske kirke – altså fra fellesskapet – og gi til private, er ikke raushet.

Det er vanlig å karakterisere det man oppfatter som litt dårlige forslag, som lite gjennomtenkt, men det skal jeg ikke gjøre i denne saken. Isteden vil jeg heller kalle det usedvanlig godt gjennomtenkt. Ikke i den forstand at jeg mener det er et godt forslag, men forslagsstillerne vet utmerket godt hva de ønsker: De vil tappe fondet for midler til andre formål enn hva som var tenkt. Når det å gi milliongevinster til utvalgte tomtefestere, regnes som greit, kan midlene egentlig for så vidt brukes til hva som helst.

Fondet brukes i dag til det det var tiltenkt – barne- og ungdomsarbeid, trosopplæring, gudstjenesteliv, presteboliger og andre formål, og slik håper jeg også det kan forbli i framtiden.

Presidenten: De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Sverre Myrli (A) [11:51:57]: Her trur jeg det er behov for opplysning til geistlighetens beste, for representanten Bekkevold har misforstått en god del.

For det første skal vi ikke endre på formålet for Opplysningsvesenets fond. Vi skal heller ikke – slik Bekkevold påsto – endre på bruken av Opplysningsvesenets fonds midler.

Det vi har fremmet forslag om, er at vi må se på forvaltningen av fondets midler. Det overrasker meg at en representant fra Kristelig Folkeparti har null forståelse for situasjonen til fortvilte tomtefestere som ikke er i stand til å overta tomte som huset deres står på – som det kanskje har stått på i mange tiår, og som de sjøl har brukt alle sparepenger og fritid på å opparbeide – og ingen forståelse for at det er grunn til å se på om det er noe annet enn kun rent profittmaksimerende hensyn som skal telle ved forvaltningen av fondets midler.

Det er ikke snakk om at det skal deles ut av fondets midler til noen andre formål. Bruken står ved lag, men det er forvaltningen av fondets midler som må kunne gjøres på en annen måte. Andre samfunnsinteresser, andre samfunnsmessige forhold skal også kunne tillegges en viss vekt, ikke kun rent profittmaksimerende hensyn.

Eidsvollsmennene tenkte neppe at Opplysningsvesenets fond skulle ture fram slik, da de tok inn denne bestemmelsen i Grunnloven i 1814. Paragrafen er mer eller mindre uendret siden 1814. Jeg nekter å tru at de mente at Opplysningsvesenets fond skulle leve sitt eget liv og herje rundt med vanlige folk, slik de nå gjør. Det må være mulig å se på en noe mer fornuftig forvaltning av fondets midler. Men jeg presiserer igjen: Det er ikke snakk om å endre på fondets formål, det er ikke snakk om å endre på bruken av fondets midler.

Jeg trur forslagsstillerne er på trygg grunn. Vi har jobbet lenge med forslaget. Det er ikke riktig, som Bekkevold hevder, at det var entydige juridiske anbefalinger i forkant av instruksjonen som regjeringa vedtok. Dette er det uenighet

om også i juridiske miljøer, og jeg vil understreke at det var et stort mindretall i Høyesterett som mente noe annet enn flertallet. Så helt på jordet er vi ikke.

Jeg håper at det neste storting har en åpen og fordomsfri debatt om dette, og at vi kan få vedtatt forslaget og etter hvert avskaffe siste rest av husmannsvesenet – tomtefesteinstituttet.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 12.

Grunnlovsforslag 26: Kommunalt sjølstyre

Per Olaf Lundteigen (Sp) [11:55:20]: Dette er et grunnlovsforslag fra undertegnede, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Aksel Hagen om endring i §§ 49 og 75 i Grunnloven, grunnlovfesting av kommunalt sjølstyre.

Forslagsstillerne viser til at den norske grunnloven, i motsetning til de andre europeiske grunnlovene, er den eneste som ikke uttrykker kommunalt sjølstyre gjennom en paragraf. Det har opp gjennom årene vært fremmet en rekke grunnlovsforslag med ulik ordlyd for nettopp å uttrykke det kommunale sjølstyret i Grunnloven. Stortinget har behandlet og avvist alle forslag hittil.

I den siste innstillinga, Innst. 298 S for 2011–2012, ble det påpekt av flertallet at det i dette forslaget ikke var gjort klart hvilken type lokaldemokrati som skulle grunnlovsfestes, og at det kunne legge en statisk ramme rundt dagens modell og på den måten fryse den dynamiske sammenhengen mellom forvaltningsnivåene våre, noe som igjen ville avgrense lokaldemokratiet. Stortinget avviste sist vår framlegget om å grunnlovfeste lokaldemokratiet. Dette gjorde Stortinget, sjøl om representanter for alle de politiske partiene på Stortinget hadde skrevet under forslaget i 2008.

Gjennom Stortingets ratifisering av Europarådets charter om lokalt sjølstyre har Stortinget på mange vis forpliktet seg til å kodifisere prinsippet om lokalt sjølstyre i Grunnloven.

Det kommunale sjølstyret i Norge har visse institusjonelle grunntrekk: frie valg, kommunenes status som sjølstendig rettsobjekt, skattleggingsretten og retten til å ta på seg oppgaver som verken er forbudt eller ligger til andre organer. Kommunalt sjølstyre forutsetter en stat. Hvilken funksjon det kommunale sjølstyret skal ha, er opp til folket sjøl gjennom praksis og slik de folkevalgte til kommunestyrene gjør vedtak om.

Det kommunale sjølstyret står sterkt i vårt folk. Formannskapslovene gjorde det mulig å mobilisere folket som rådgivere og har vært et sterkt gode for vårt demokrati. Det kommunale sjølstyret har gitt – og gir fremdeles – merverdi. Jeg vil understreke det – merverdi – for staten. Folkevalgte utfører et arbeid som staten ellers måtte hatt mange ansatte til å utføre, og de folkevalgte gjør svært mye godt arbeid. Det kommunale sjølstyret viser interessefellesskapet og det nære tillitsbåndet mellom topp og bunn i vårt styringssystem. Lokalt politisk skjønn er også viktig når

den nasjonale politikken skal realiseres lokalt. En grunnlovfesting av det kommunale sjølstyret skal ikke – og det er vesentlig – være til hinder for at staten i framtida fremdeles kan være aktiv og stille krav til kommunene for å omsette nasjonale ambisjoner til lokal praksis, slik staten har medvirket til gjennom det kommunale sjølstyret for dermed å gjøre det mer slagkraftig.

Stortinget skal derfor også i framtida ha makt til å omforme kommuneinstitusjonene ut fra endrede behov og forutsetninger – altså essensielt: grunnlovfesting av det kommunale sjølstyret – som gir en merverdi til vårt demokratiske system, som gir en mulighet til å ta opp i seg oppgaver som ikke er forbudt, eller som er pålagt andre – samtidig som Stortinget til enhver tid kan endre innholdet i hva det kommunale sjølstyret er.

Jette F. Christensen (A) [11:59:57]: Det er viktig av meg å seie at dette ikkje er ein debatt for eller imot lokaldemokratiets viktigheit eller posisjon i det norske samfunnet. Det er me alle einige om. Lokaldemokratiet er ein av dei viktigaste verdiane me har i den norske forvaltninga og i samfunnet elles. Me skal ha lokale folkevalde organ i Noreg. Denne oppfatninga er konstant og sterk i alle forvaltingsnivå og blant befolkninga – heldigvis.

Lokaldemokratiet er jo ein viktig beskyttar av og grunnstolpe for sjølve demokratiet. Eg er oppteken av å ha ein løpande debatt om korleis me best mogleg skal leggje til rette for at lokaldemokratiet framleis skal vere akkurat det. Kommunane har vore og er ei avgjerande brikke i det puslespelet som heiter det norske representative demokratiet. Kommunane har sjølve flytta meir reell makt langt nærmare enkeltmennesket og lokalsamfunna, og dei finn stadig nye moglegheiter til å løyse velferdsoppgåver. Dette er ein grunnleggjande sosialdemokratisk verdi.

Tidlegare har forslaget – som representanten Lundteigen var inne på – blitt avvist av fleire grunnar, særleg sist, ut frå om omgrepa «lokalt sjølvstyre» og «lokaldemokrati» vil ha ei forskjellig tolking i framtida. Kontroll- og konstitusjonskomiteen heldt høyring, der bl.a. det var eit av spørsmåla. Der framkom det frå alle saman at det ved ei framtidig tolking ikkje vil vere vesensforskjell mellom omgrepa, sett ut frå den norske forvaltingsstrukturen, sjølv om forslagsstillarane gjer det. Altså: Moglegheita for å tolke dette annleis ligg i det politiske landskapet i framtida – og sjølve framtida er ein av dei tinga denne salen ikkje kan styre.

Under høyringa kom det òg fram opplysningar som ikkje kan ignorerast. Både KS, historikaren, statsvitaren og i andre samanhengar òg juristar fortalde at dette forslaget vil kunne endre praksisen med oppgåvefordelinga i Noreg ved framtidig tolking. Det kom òg fram at me kan oppleve – som Lundteigen var inne på – ei stagnering i dynamikken mellom stat og kommune. Det er jo det samspelet der som har løyst og finn løysingar for å skape kanskje verdas beste velferdssystem. Det vil altså kan hende ikkje styrkje kommunane, og det bør bekymre oss.

Det er tungtvegande argument som representanten Lundteigen var inne på, at Noreg har forplikta seg gjennom Europarådets charter til å grunnlovfeste lokaldemokratiet.

Målet med charteret og forslaget er eit ønske om å verne lokaldemokratiets posisjon og gje det vern. Det er målet. Blir dette styrkt i Noreg ved ei grunnlovfesting? Det er ikkje like sjølv sagt som det høyrast ut. Europas politiske kart viser oss at statar som har grunnlovfesta lokaldemokratiet, har langt svakare lokalt sjølvstyre og med mindre innverknad enn vårt, så det er altså ikkje nokon samanheng der. Noreg har hatt suksess med sin modell, kor staten er ein sterk aktør for ein rettferdig og lik behandling av innbyggjarane, uavhengig av kva for ein kommune dei bur i. Men det viktigaste for eit lokaldemokrati er at dei er nære effekten av beslutningane, og at dei har reell makt. Altså: Det viktigaste for lokaldemokratiet er at det er lokalt, at det er demokratisk, og at det er sterkt. Prinsippet om lokaldemokrati har forankring i vår nasjonale lovgjeving, og det er ein sterk og grunnleggjande verdi. Derfor seier fleire at Europarådskommisjonen er oppfylt i Noreg. Blant anna har Kommunelovutvalet òg sagt dette:

«Etter utvalgets oppfatning kan det vanskelig sies å være direkte påkrevet med en grunnlovsfesting av det lokale selvstyret i Norge.»

Usikkerheita om ein gjennom grunnlovfesting faktisk avgrensar sjølvstyret som politisk normsettar og faktisk ikkje oppnår det ein ønskjer, bør vere tungtvegande. Det er sjølv sagt og utvilsamt utfordringar knytte til ordninga mellom forvaltingsnivåa i dag. Kommunane opplever at dei får mange pålegg. Det er veldig nødvendig å gjere politisk grep for å sikre gode arbeidsvilkår og samarbeid, og eg er sikker på at det er mange lokalpolitikarar som er einige med meg i det. Men dei problema og dei utfordringane me har der, løysast gjennom politikk, ikkje gjennom grunnlova. Det å ønskje å ikkje verne om dette forslaget handlar ikkje om å vere imot lokaldemokratiet, men det handlar om ei bekymring for lokaldemokratiet. Me ønskjer det beste for lokaldemokratiet. Me ønskjer at landet skal tilby best mogleg tenester for befolkninga si. Men når me får kunnskap om at forslaget kan ha uheldige konsekvensar, er det ein risiko eg ikkje er villig til å ta.

Presidenten: De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:05:13]: Begreper er viktig. Når det foreliggende forslaget er knyttet til begrepet «kommunalt sjølvstyre», er det sjølv sagt fordi det er kommunen og dens demokratiske styresett som er kjernen i forslaget. Det er et bedre begrep enn «lokaldemokrati». Lokaldemokrati kan ha flere verdier i seg enn bare det kommunale, direkte valgte demokratiet.

Det som jeg understreket veldig sterkt i mitt innlegg, var at sjølv om vi nå grunnlovfester det kommunale sjølvstyret, skal det nettopp ikke være til hinder for – nei tvert imot, det skal være i den tradisjonen – at staten i framtida også kan være en aktiv spiller og stille krav til kommunene for å omsette nasjonale ambisjoner til lokal praksis. Det er for oss i Senterpartiet helt sentralt. Vi står i den tradisjonen. På en rekke områder er det helt essensielt at det som er Stortingets vilje, må settes i verk i kommunene. Da må det være klare forpliktelser til at kommunen setter det i verk.

Den anførselen fra representanten Jette F. Christensen kan jeg ikke se at har dekning for det som jeg sa, og det som det er brei oppslutning om blant dem som ønsker seg en grunnlovsfesting av det kommunale sjølstyret.

Det som derimot er den underliggende ulike vurdering her mellom representanten Jette F. Christensen og Senterpartiet, er jo vektlegginga av det kommunale sjølstyret kontra størrelsen på den sentralstyringa og den tradisjonen som Arbeiderpartiet har der. Så det er to tradisjoner som på sett og vis bryner sammen her, hvor Senterpartiets tradisjon har en større vekt på samspeilet mellom det statlige og det kommunale, mens Arbeiderpartiets tradisjon historisk sett har større vekt på den sentrale styringa. Dermed kan det hittil se ut til at vi kan lande ned på forskjellig konklusjon. Men det er den viktige diskusjonen nå framover for å se om man ikke her kan forene kreftene, slik at man kan få fram det beste i det som er den grundige norske tradisjonen, nemlig samspeilet mellom en sterk stat og sterke kommuner, for dermed å komplettere styringsverket vårt.

Jette F. Christensen (A) [12:08:14]: Eg hadde eit innlegg der eg forklarte korfor eg var bekymra for dette forslaget. Det er fordi eg bryr meg om lokaldemokratiet. Det gjer representanten Lundteigen òg. Der er me einige, men me har forskjellig tolking av det som f.eks. kom ut av den høyringa som me begge to var med på i kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Mitt bakteppe og min grunn til å vere bekymra for dette forslaget har ingenting med statsstyring eller sentralstyring å gjere – nærmast tvert om. Eg er oppteken av at lokaldemokratiet i Noreg skal vere sterkt, at det skal ha dei beste vilkåra, og at det skal få den beste moglegheita til å gjere dei oppgåvene som er så viktige for oss alle kvar einaste dag. Det er det som ligg til grunn for mi haldning.

Når me i høyringa får høyre at dette ikkje nødvendigvis vil ha dei positive konsekvensane som me ønskjer oss, når me i høyringa får vite at det kan vere at lokaldemokratiet kan ende opp med å ikkje bli styrkt med ei slik grunnlovsending, då tar eg det på alvor. Då blir eg bekymra. Då vil eg mykje heller ha løpande politiske debattar om forholdet mellom stat og kommune og bruke dei moglegheitene me allereie har i dag, til å få eit levande demokrati i alle ledd og styrkje lokaldemokratiet som institusjon. Eg tør ikkje gamble på det når me i ei høyring får så unisone signal om at forslaget kanskje ikkje vil ha den type effekt.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 26.

*Grunnlovsforslag 27:
Grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk
pengeeining*

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:10:15]: Dette er grunnlovsforslag fra Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og undertegnede om ny § 38, grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk pengeenhet.

Den amerikanske grunnloven fra 1787 er den eldste

grunnloven i verden som har vært gjeldende uten avbrudd. Den var en av inspirasjonskildene for vår egen grunnlov. I den amerikanske grunnloven er det slått fast at USA skal ha sitt eget penge- og myntstell.

Norges grunnlov er den nest eldste i verden som har vært gjeldende uten avbrudd, og i novembergrunnloven ble penge- og myntstellet grunnlovsfestet i § 110. Denne paragrafen lød:

«Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes.»

Paragrafen sto slik fram til 1911, da den ble endret for å grunnlovsfeste statens reservefond.

Stortinget vedtok 17. april 1875 Lov om Pengevæsenet, der § 1 – Pengeenheten og dens gullinnhold – første ledd første punktum lød:

«Grundlaget for Rigets Myntsystem er Guld og Pengeenheten skal være en Krone, som deles i 100 Øre.»

I dag er pengeenheten lovsfestet i sentralbankloven § 4. Norges bank ble dannet ved lovsanksjon i Stortinget 14. juni 1816.

Det forslagsstillerne ser på som det grunnleggende, er at en for en suveren stat må ha råderett over sitt eget penge- og myntstell, og vi tar derfor til orde for å gi pengestellet konstitusjonelt vern ved å grunnlovsfeste den norske pengeenheten i samsvar med sentralbankloven § 4, nemlig ny § 38:

«Den norske pengeenhet er en krone. Kronen deles i hundre øre.»

– Enkelt og greit.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 27.

*Grunnlovsforslag 28:
Berre norske borgarar skal reknast med ved
mandatfordelinga*

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:12:51]: Dette er grunnlovsforslag fra Lars Peder Brekk, Jenny Klinge og undertegnede om endring av § 57 i Grunnloven til at bare norske borgere skal regnes med ved mandatfordelinga.

Etter Grunnloven skal stortingsmandatene fordelings mellom de ulike valgdistriktene gjøres hvert åttende år. Det er fylkene som er valgdistrikt. Kommunal- og regionaldepartementet offentliggjorde 7. mai 2012 fordelinga som skal gjelde for stortingsvalgene i 2013 og 2017. Til grunn for denne fordelinga av stortingsmandater ligger innbyggertallet i fylket og fylkets areal. Bare norske borgere kan bli valgt som stortingsrepresentanter. Paragraf 50 i Grunnloven sier at bare norske borgere kan stemme ved stortingsvalg. I § 57 er derimot begrepet «Indvaaner» brukt. Kommunal- og regionaldepartementets forståelse av dette begrepet gjør at det nå er forskjell på grunnlaget for utregning av mandatfordelinga til Stortinget, og de som har stemmerett i valgdistriktet. Det er ikke noe som tyder på at valget av begrep, nemlig «Indvaaner», i § 57, var tilsett for å gi denne forskjellen. Forslagsstillerne ser det som viktig å få rettet opp i dette gjennom en entydig begrepsbruk.

Forslagsstillerne foreslår derfor at § 57 i Grunnloven blir endret slik at det er tallet på norske statsborgere i valgdistriktet, ikke tallet på registrerte innbyggere uavhengig av statsborgerskap, som sammen med valgdistriktets areal skal legges til grunn for fordeling av stortingsmandat.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 28.

*Grunnlovsforslag 29:
Grunnlovsfesting av Norges Bank*

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:15:16]: Dette er grunnlovsforslag fra Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande, Jenny Klinge og undertegnede om ny § 33 i Grunnloven: Grunnlovsfesting av Norges Bank.

Norges Bank ble dannet i 1816 og er en av de eldste sentralbankene i verden. Alt i Grunnloven av 1814 ble banken skrevet inn i Grunnloven § 110, da en slo fast:

«Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen.»

Med denne paragrafen skulle Norge sikres et sjølstendig pengestell også under personalunionen med Sverige. Ordlyden i § 110 lå helt fast fram til 1911.

Forslagsstillerne mener at den norske grunnloven – som før 1911 – bør nevne Norges Bank og således stadfeste at vi har en sentralbank i landet. Dette grunnlovsforslaget bygger på en statsrettslig og historisk utredning om grunnlovsfesting av Norges Bank som Finansdepartementet gjorde opptak til i 2011. Arbeidet ble gjort av professorene Eivind Smith og Aanund Hylland ved Universitetet i Oslo og levert den 22. desember 2011. Utredningene følger med som vedlegg til dette grunnlovsforslaget.

De to siste hundreårene har det vært etablert sentralbanker i alle sjølstendige stater. I nyere tid har også Den europeiske sentralbanken kommet til og blitt traktatfestet. Både nasjonalt og overnasjonalt er disse særmerkte institusjoner: De har enerett på preging av mynt og utferding av sedler, de er lånegivere i siste instans, og den internasjonale finanskrisen viste tydelig den avgjørende rollen som sentralbankene har i det økonomiske samfunnslivet.

Etter den någjeldende formålsparagrafen, § 1, i sentralbankloven skal Norges Bank:

«være et utøvende og rådgivende organ for penge-, kreditt- og valutapolitikken. Den skal utstede pengesedler og mynter, fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet og overvåke penge-, kreditt- og valutamarkedene.»

Opgavene til sentralbanken har variert gjennom tide- ne. Det samme forhold gjelder mellom Norges Bank og styresmaktene – og sånn vil det bestandig være. Forslagsstillerne tar ikke til orde for at det å grunnlovfeste dette innebærer noe mer enn å grunnlovfeste selve den gjeldende modellen, men det er på høy tid å gjøre banken mer synlig som sentral statsinstitusjon i det norske konstitusjonelle demokratiet.

Forslagsstillerne mener derfor at det å skrive Norges Bank inn i Grunnlova, er i godt samsvar med den jevne, men varsomme revideringen av Grunnloven som har skjedd de siste årene. Det er verdt å nevne at grunnloven vår allerede inneholder paragrafer om andre viktige institusjoner, som Riksrevisjonen og Sivilombudsmannen. I andre land er listen over grunnlovsfestede institusjoner lang.

Forslagsstillerne gjør framlegg om at Norges Bank igjen blir grunnlovsfestet i samsvar med både den norske konstitusjonelle historien og den spesielle og sentrale plassen banken har i statsapparatet. Forslaget er ikke ment å avskjære forholdet til politisk styring av målet for virksomheten til banken eller de rammene Norges Bank ellers skal arbeide innenfor. Det tar ikke sikte på å endre funksjonen eller rollen til Norges Bank. Meninga med en kort og stadfestende grunnlovsfesting er å tydeliggjøre at banken er en hjørnestein i den norske staten.

Det må nevnes at grunnlovsforslaget ifølge utgreiinga til professor Eivind Smith er nøytralt med tanke på norsk medlemskap i Den europeiske unionen, medregnet Den økonomiske og monetære unionen. Sjølve ordlyden bør etter forslagsstillernes skjønn være minimalistisk. Det er nok å slå fast at i en ny § 33 skal det hete: «Norges Bank er landets sentralbank».

Til slutt: Det vil symbolsk være svært hensiktsmessig om forslaget blir behandlet og avgjort i samband med 200-årsjubileet for Norges Bank i 2016. Forslagsstillerne mener dessuten at kontroll- og konstitusjonskomiteen i arbeidet med tilråinga si bør invitere både hovedstyret og representantskapet i Norges Bank til å komme med sine vurderinger av forslaget.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til grunnlovsforslag nr. 29, og sak nr. 1 er dermed ferdigbehandlet. Dermed er Stortinget ferdig med en debatt om framsatte grunnlovsforslag, som har vært basert på at de forslagsstillerne som ønsket det, skulle fremme sine forslag i denne debatten i dag. Det er første gang dette har vært forsøkt. Slik sett har dette vært en historisk debatt.

Sak nr. 2 [12:21:26]

Interpellasjon fra representanten Peter Skovholt Gitmark til utviklingsministeren:

«Hvordan sørger statsråden for at brudd på barns rettigheter tas opp i bilaterale samtaler med norske samarbeidsland og i planlegging og oppfølging av norskfinansierte bistandsprogrammer?»

Peter Skovholt Gitmark (H) [12:22:02]: Til tross for fagre løfter i regjeringserklæringen Soria Moria II om å «løfte arbeidet med barns rettigheter internasjonalt» har regjeringen de siste årene systematisk ikke prioritert barns rettigheter i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Utdanning for alle er et prinsipp for å sikre kunnskap og arbeidskraft som kan bidra til økonomisk vekst og utvikling. Utdanning er også et avgjørende virkemiddel for å

oppnå utviklingsmålsettinger knyttet til helse, likestilling og demokratisk deltakelse. Utdanning er den av barns rettigheter som mer enn noe annet legger grunnlaget for utvikling. Det er derfor uforståelig at andelen av norsk bistand som går til utdanning, er redusert. Høyre ønsker å prioritere utdanning.

Norge valgte dessverre rollen som bremsekloss da klagemekanismene til Barnekonvensjonen skulle utarbeides. Det blir stadig tydeligere at barns rettigheter nedprioriteres også i Norges direkte samarbeid med utviklingsland. Utviklingspolitikken må ha som et sentralt mål å bidra til å sette neste generasjon i stand til selv å løse sine lands utfordringer. Ivaretagelse av barns rettigheter må være et prioritert område.

FNs barnekomité oppfordret i januar 2010 Norge til å «ta i betraktning komiteens avsluttende merknader i sitt samarbeid med bilaterale utviklingspartnere».

UD ba i etterkant Norad foreta en vurdering av hvordan merknaden kunne følges opp. Vurderingen ble klar høsten 2010, men har ikke blitt fulgt opp.

En evaluering av norsk og svensk bistand til barns rettigheter fra 2011 konkluderte med at en ikke fant noen tegn til at barnekomiteens merknader var brukt. Det er grunn til å etterspørre når retningslinjer for en slik bruk av Barnekonvensjonen skal komme på plass. Den nevnte evalueringen fra 2011 har i liten grad blitt fulgt opp. Instruksen for evalueringsvirksomheten sier at UD skal utarbeide en oppfølgingsplan innen seks uker etter at Norad har presentert sitt oppfølgingsnotat, og at det senest innen ett år skal rapportere om hvilke tiltak som er iverksatt for å følge opp. Norad kom med sitt notat i november 2011. Mer enn ett år senere presenterte UD sin oppfølgingsplan. Men det er langt fra noen plan – det er to enkle sider. Det står i sterk kontrast til Sveriges ambisiøse oppfølgingsplan med konkrete tiltak og løfter om ressurser. Klarest er forskjellen i spørsmålet om å integrere barns rettigheter i bistand generelt. Evalueringen sa at dette er ressurskrevende. Sverige, som allerede gjør det, svarer at de skal sette av mer ressurser. Norge svarer at det er lite realistisk. Det betyr bare at UD ikke vil prioritere mer ressurser til barns rettigheter. Mens norske ambassader ikke engang har noen instruks for arbeidet med barns rettigheter, har svenskene klare dialognotater og varsler flere slike.

Regjeringen Bondevik II la i 2005 frem en strategi for norsk arbeid med barns rettigheter, kalt «Tre milliarder grunner». I notatet fra 2010 om oppfølgingen av barnekomiteens merknader konkluderes det med at denne strategien ikke ble fulgt opp under nåværende regjering, bl.a. på grunn av manglende klare og tydelige prioriteringer fra politisk ledelse i Utenriksdepartementet om hvor viktig barnestrategien var for norsk utviklingspolitikk. Det er grunn til å etterlyse sterkere signaler om at regjeringen faktisk prioriterer barns rettigheter.

En enstemmig utenrikskomité i Stortinget har tidligere skrevet at spørsmålet om barneekteskap og tvungne ekteskap må tas opp i bilaterale samtaler med partnerland, og at man som del av samarbeidet med enkelte land bør kunne tilby faglig hjelp i arbeidet med å få på plass effektive lovverk som hindrer slike overgrep mot barn. Det

er grunn til å etterspørre hvordan statsråden tenker å følge opp Stortingets signaler.

Hver eneste dag dør nesten 1 000 kvinner av komplikasjoner i forbindelse med svangerskap og fødsel. 99 pst. av dødsfallene blant mødre skjer i utviklingsland. Graviditet er en av de fremste dødsårsakene blant kvinner i Afrika og Asia. Mange har ikke mulighet til å velge om eller når de skal bli gravide, og altfor få har tilgang til sikker og lovlig abort og grunnleggende gynekologisk behandling. Det er ofte få og enkle grep som skal til for å hindre at kvinner dør i forbindelse med svangerskap. En sunn og frisk mamma er også helt sentralt for om et barn skal vokse opp. Hvis en mor dør i forbindelse med fødsel, øker sannsynligheten for at barnet dør før det er fylt fem år.

Regjeringen fortjener ros for å ha prioritert mødre- og barnehelse i budsjettet for 2013. Det har fått sterk støtte fra Kristelig Folkeparti og Høyre. I tillegg er det tverrpolitisk enighet om viktigheten av vaksiner i norsk utviklingspolitikk. Jeg håper at statsråden ikke vil se seg blind på de to områdene hvor han har sterk politisk støtte, men heller ha en konstruktiv tilnærming og signalisere vilje til handling på alle de andre områdene som jeg her trekker frem, hvor regjeringen ikke prioriterer, eller regelrett glemmer, barn og barns rettigheter. Oppfølgingen av barns rettigheter i bilateralt samarbeid styres i dag ikke av noen helhetlig strategi og synes å avhenge av kompetanse og prioriteringer ved den enkelte ambassade. Det er behov for en tydelig strategi som slår fast hvordan norske ambassader skal følge opp barns rettigheter.

For Høyre er det viktig at anbefalingene fra evalueringen fra 2011 og vurderingen fra 2010 brukes for å utarbeide en helhetlig strategi. Jeg mener følgende momenter må være helt sentrale:

- i større grad benytte Barnekonvensjonen som en viktig kilde til og guide for politisk dialog og innretning av programmer
- integrere barnerettigheter i bistanden generelt, i kombinasjon med målrettede tiltak, slik som Sverige har gjort
- ha mer kontakt med lokale myndigheter om barns rettigheter gjennom ambassadene
- utvikle en nettbasert ordning hvor de paktbaserte og konvensjonsbaserte kommentarene til hvert enkelt land på barns menneskerettigheter gjøres tilgjengelig
- opprette en arbeidsgruppe som kan bistå ambassader og besvare spørsmål
- og til slutt: Tilby assistanse til enkeltambassader for å hente erfaringer fra praktisk arbeid og gi arbeidet en rask og synlig oppstart.

Barn er fremtiden. Fortsatt er det tre milliarder grunner til å gjøre et enda bedre arbeid for å sikre barns rettigheter.

Jeg håper at denne interpellasjonen kan sette i fokus noen av de feil og mangler jeg mener regjeringens politikk har på utviklingsfeltet hva gjelder barns rettigheter, og at man her får en konstruktiv tilnærming fra regjeringspartienes side, slik at vi får både en mer omforent politisk holdning i Stortinget til viktigheten av barn og barns rettigheter, og, ikke minst, finner fellesarenaer hvor Stortinget

get gjennom norsk utviklingspolitikk bidrar til at barn og barns rettigheter løftes vesentlig på den politiske dagsordenen.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås [12:30:50]: Jeg finner det vanskelig å forstå hvordan i all verden representanten Peter Skovholt Gitmark i det ene sekundet kan si at det er stadig tydeligere at barn nedprioriteres i norsk utviklingspolitikk, når han i det neste sekundet anerkjenner den jobben vi gjør i spørsmålet om barne- og mødrehelse, der satsingen – hvis jeg ikke husker feil, og som representanten også burde huske – var den største enkeltstående økningen i bistandsbudsjettet, i utviklingsbudsjettet, i inneværende års budsjett.

Som jeg tidligere har understreket fra denne talerstol, er de internasjonale menneskerettighetene det normative grunnlaget for norsk utviklingspolitikk.

Jeg har en rekke eksempler på at Norge kontinuerlig tar opp saker knyttet til barns rettigheter bilateralt, og vi støtter innsatser på landnivå som kan vise til gode resultater.

Når det er sagt, må jeg understreke at Norge ønsker at oppfølgingen av barns rettigheter ikke bare skal være en sak-til-sak-sak, men ha solid forankring i institusjoner som har internasjonal anerkjennelse. Derfor prioriterer vi å styrke de internasjonale organisasjonene, det flernasjonale systemet, for barns rettigheter. Vår støtte til FNs generalsekretærs spesialrepresentanter for barns rettigheter og FNs sikkerhetsråds listeføring av parter i væpnet konflikt som begår overgrep mot barn, er viktig.

Norge er et av de landene som oftest tar opp barns rettigheter i landgjennomgangene i FNs menneskerettighetsråd, den såkalte Universal Periodic Review. Denne landgjennomgangen er den viktigste, mest profilerte og bredeste gjennomgangen av menneskerettighetssituasjonen i medlemsland i FN-systemet. At Norge markerer seg så klart innenfor barns rettigheter her, speiler den store vekten vi tillegger dette rettighetsfeltet i vårt engasjement for menneskerettigheter generelt og for barn og oppfølging av Barnekonvensjonen spesielt. For eksempel tok vi ved forrige landgjennomgang av Tanzania til orde for at landets myndigheter må trappe opp innsatsen for å beskytte kvinner og jenter mot seksuelt basert vold.

Det er også viktig at Norge ikke begrenser omtalen av barns rettigheter til samarbeidsland innen utviklingshjelpen, men også retter den mot bl.a. andre europeiske land, som Belgia, eller Australia, dersom situasjonen tilsier at dette er riktig.

FNs generalsekretærs spesialrepresentant for barn i væpnet konflikt spiller en nøkkelrolle for å bedre situasjonen for barn i konfliktområder, gjennom både «naming and shaming» i sine rapporter til FNs sikkerhetsråd og gjennom forhandlinger med parter i væpnet konflikt om konkrete tiltak. Hennes arbeid, koblet med Sikkerhetsrådets press, har bl.a. vært instrumentelt i frigivelsen av tusener av barnesoldater det siste året. Norge har støttet dette arbeidet både politisk og økonomisk. Norge har også støttet politisk og økonomisk FNs generalsekretærs spesialrepresentant for å bekjempe vold mot barn. Dette mandatet ble opprettet i 2009 og har som oppgave å

følge opp anbefalingene i FNs dybdestudie om vold mot barn.

Norge bidrar gjennom multilateral og bilateral bistand samt norske organisasjoner til konkrete tiltak i en rekke land for å styrke barns rettigheter. La meg nevne:

Norges innsats for barns rettigheter går først og fremst gjennom FN-systemet, særlig gjennom bidraget til UNICEF. UNICEF baserer sin virksomhet på Barnekonvensjonen. I forhold til FNs tusenårsmål er UNICEF en av Norges viktigste partnere. Derfor tar vi et særlig ansvar for å sørge for at dette er en organisasjon som fungerer effektivt og rapporterer om sine resultater. Dette gjelder særlig tusenårsmål nr. 2 og 3, utdanning og likestilling, samt tusenårsmål nr. 4, barnehelse, og til dels tusenårsmål nr. 5, mødrehelse. Norsk støtte til UNICEF er omfattende og var på til sammen nesten 1,4 mrd. kr i fjor.

Norges innsats for å styrke barns rettigheter er særlig markert innenfor utdanningsfeltet. Retten til utdanning er nedfelt i Artikkel 26 i Menneskerettighetserklæringen. Barnekonvensjonen stadfester også retten til utdanning.

Arbeidet for barns rettigheter står sentralt i vår bistand til og dialog med landene i Sør-Asia.

I India og Pakistan har vi store programmer for å bidra til å få ned barnedødeligheten og sikre alle barn som fødes, retten til liv.

I Bangladesh jobber vi for å forhindre barnearbeid og vold mot jenter. Vi er pådrivere for endring av lover og for oppfølging med konkrete tiltak og handlingsplaner. Forhindring av tidlig giftermål, vold mot jenter, vold mot barn og utdanning som beskyttelse har vært tema i dialogen med myndighetene i Dhaka. Bangladesh har nå vedtatt å heve alderen for ekteskapsinngåelse til 18 år. Det funker med dialog, og det funker med politikk.

Norge støtter Nepals sektorprogram for utdanning – som før øvrig Høyre vil kutte ut. I dialogen med myndighetene fokuserer Norge bl.a. på barn som faller utenfor skolesystemet, og særlig på jenters utdanning, undervisningsspråk og barn med funksjonshemninger.

Norge har tilsvarende innsats i flere andre land, inkludert Palestina, hvor vi også støtter arbeidet med å opprette et barneombud.

I Afrika sør for Sahara inkluderer norsk støtte og innsats for barns rettigheter utdanning, helse, likestilling, reprodutivitet, reintegrering av barnesoldater og beskyttelse mot vold og omskjæring.

Vi støtter utdanning i Burundi for å sikre barns rettigheter til utdanning etter at landet har kommet ut av en langvarig konflikt. I Burundi har skoledeltakelsen økt jevnt i løpet av de siste årene. I dag rapporteres det om at nesten alle barn går på skole, både jenter og gutter.

Barn er særlig sårbare i områder med konflikt – de er utsatt for overgrep og vold og har manglende tilgang til helse og utdanning. I Øst-Kongo, der konflikten er langvarig – det er faktisk den blodigste krigen vi har sett etter annen verdenskrig, 5 millioner mennesker anslås å ha blitt drept i løpet av de ti siste årene – fokuserer norsk bistand særlig på mennesker på flukt og på bekjempelse av seksualisert vold. I forbindelse med opptrappingen av konflikten i Øst-Kongo i 2012 har Norge både overfor kongolesiske

myndigheter og overfor myndighetene i nabolandene for dømt opprørsgruppen M23s rekruttering av barnesoldater.

Somalia, et land som har opplevd flere tiår med konflikt, signerte Barnekonvensjonen under en tidligere overgangsregjering i 2002. Nødvendigheten av at parlamentet nå ratifiserer konvensjonen, er tatt opp fra norsk side ved flere anledninger. Jeg håper at jeg får mulighet til å ta opp nødvendigheten av å ratifisere Barnekonvensjonen når jeg møter Somalias parlamentspresident, Mohamed Osman Jawari – som for øvrig er trønder og har bodd 18 år i Trøndelag – her i Norge 10. april.

Norge har støttet etableringen av et senter for avhoppere fra Al Shabaab i Mogadishu, der grunnutdanning og gjenforening med familie for mindreårige prioriteres. Om lag 560 avhoppere har fått oppfølging gjennom dette senteret.

Omskjæring av jenter og unge kvinner er fortsatt et stort problem i mange afrikanske land. Jeg benytter anledningen til å si at dette har ingenting med religion å gjøre, dette har med tradisjoner å gjøre. I Etiopia er Norges støtte til arbeid for unge kvinners reproduktive rettigheter og bekjempelse av kjønnslemlestelse viktig. Omskjæring er forbudt i Etiopia – for øvrig også forbudt i Somalia, etter den nye grunnloven – men er likevel omfattende. Norge støtter programmet til Redd Barna og Kirkens Nødhjelp samt UNICEF og UNFPAs program for ungdoms reproduktive rettigheter. Begge programmene viser klare positive resultater. Antallet omskårede kvinner i Etiopia går ned, stadig flere religiøse ledere tar avstand fra praksisen, og programmene når fram til en økende andel unge.

I FNs menneskerettighetsråds landhøringer for Malawi og Mosambik tok Norge i 2011 opp behovet for å forbedre beskyttelsen av barn mot mishandling, seksuell utnyttning og trakassering og anbefalte Mosambik å styrke lovgivningen og vedta en handlingsplan mot seksuelle overgrep og menneskehandel. Dette er talende for hvordan vi jobber. Vi jobber ut fra de universelle periodiske gjennomgangene i Menneskerettighetsrådet og følger opp de konkrete punktene som framkommer der, som f.eks. brudd på menneskerettighetene.

I forbindelse med FNs MR-råds høring av Zimbabwe høsten 2011 tok Norge opp viktigheten av å styrke sårbare barns tilgang til helse og utdanning. Av Norges til sammen åtte anbefalinger under høringen aksepterte zimbabwiske myndigheter fem og avviste tre. De to nevnte anbefalingene som omhandlet barns rettigheter, ble akseptert. Dette ga oss en plattform for dialog med myndighetene om menneskerettighetsspørsmål, som senere er blitt fulgt opp bl.a. av statssekretær Gry Larsen i politiske samtaler under hennes besøk til Zimbabwe i fjor.

Jeg vil understreke at vi vil fortsette å ha et sterkt fokus på barns rettigheter både gjennom de internasjonale organene og organisasjonene der vi er med, i vår dialog med landene og gjennom norsk bistand. Vi vil også fortsette å ta opp barns rettigheter i vår bilaterale dialog og utvise fleksibilitet til å støtte opp under konkrete tiltak. Jeg håper at den gjennomgangen jeg nå har hatt, viser at påstanden fra Peter Skovholt Gitmark om at det stadig er tydeligere at barn nedprioriteres, ikke er forankret i virkeligheten, men i Peter Skovholt Gitmarks fantasi.

Peter Skovholt Gitmark (H) [12:40:59]: La meg hjelpe statsråden til å få en annen virkelighetsoppfatning. Da Bondevik II-regjeringen la opp til en mer helhetlig satsing på barns rettigheter før dagens regjering overtok, ble det i etterkant gjort en evaluering av Norad. Vurderingen Norad la til grunn, var at strategien ikke ble fulgt opp, fordi det var en manglende prioritering fra ny politisk ledelse. Det er Norads egne ord. Mens jeg roser regjeringen for deres satsing på barne- og mødrehelse og har vært en pådriver for det her i Stortinget også, tror jeg det er viktig at statsråden har det med seg at barn skal mer enn overleve. Det er svært viktig, men vi må bygge på det i tillegg.

Jeg vil tilbake igjen til oppfølgingsplanen og evalueringen av norsk og svensk bistand til barns rettigheter. Svenskene på sin side kom med en ambisiøs oppfølgingsplan med konkrete tiltak og løfter om økte ressurser. Det norske svaret var at det var lite realistisk. Oppfølgingsplanen var på to sider, og evalueringen som anbefalte at man skulle integrere hensynet til barns rettigheter i all bistand, er fremdeles i liten grad en oppfølgingsplan. Statsråden må gjerne svare på om han mener en oppfølgingsplan faktisk er to små sider, og gjerne knytte noen kommentarer til hvordan han ser på den svenske prioriteringen i lys av den norske prioriteringen.

Jeg mener Norge har en betydelig kompetanse i dag med tanke på barns rettigheter. Dette er kompetanse vi må kunne bruke langt mer aktivt enn det vi gjør i dag. Men la meg gå tilbake igjen til der jeg avsluttet mitt hovedinnlegg, nemlig ved å hente frem en rekke punkter jeg mener skal være en helhetlig strategi for hvordan vi fremmer barn og barns rettigheter:

- benytte Barnekonvensjonen som en viktig kilde til og guide for politisk dialog, ikke prioritert.
- integrere barnerettigheter i bistand generelt, ikke prioritert.
- ha mer kontakt med lokale myndigheter om barns rettigheter gjennom ambassadene, ikke prioritert.
- utvikle en nettbasert ordning hvor de paktbaserte og konvensjonsbaserte kommentarene til hvert enkelt land for barns menneskerettigheter gjøres tilgjengelig, ikke prioritert.
- opprette en arbeidsgruppe som kan bistå ambassader og besvare spørsmål, ikke prioritert.
- tilby assistanse til enkeltambassader for å hente erfaringer fra praktisk arbeid og gi arbeidet en rask og synlig oppstart, ikke prioritert.

La oss bruke denne debatten til å vri regjeringens politikk slik at man faktisk prioriterer, så vi kan stå sammen. Vi ønsker, tror jeg, å stå sammen om barns rettigheter og heve barns posisjon i norsk utviklingspolitikk. Det er en lang vei å gå.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås [12:44:06]: Jeg synes alltid det er fascinerende å høre på Høyre, som kutter i norsk bistand, og som har tenkt å samarbeide med et parti som kutter enda mer i norsk bistand, opptil 30 pst., snakke om hvem det er som prioriterer når det gjelder dette. Det er ingen tvil om at vi har gjort et arbeid for å prioritere innsats på flere områder, som også Peter Skovholt Gitmark trakk

fram: på barnehelse, på mødrehelse, på det som handler om utdanning – der har vi en innsats nå. Vi er den største bidragsyteren til UNICEFs fond for likeverdig utdanning, til grunnutdanning for jenter og gutter – vi er vel seks–åtte ganger større enn den neste bidragsyteren, som er nettopp Sverige, som Peter Skovholt Gitmark trakk fram som et mønsterland.

Vi prioriterer barn, men det er riktig at vi ikke prioriterer barn som et gjennomgående, tverrgående hensyn sånn som svenskene gjør. Jeg skal gi en begrunnelse for det: Jeg tror at kraften i tverrgående hensyn er størst når man har få tverrgående hensyn, og vi har løftet opp arbeidet for likestilling og satt det opp som det tverrgående hensynet vi prioriterer øverst internasjonalt. Det gjør at vi nettopp i spørsmål som handler om jenters rett til bestemmelse over egen kropp, retten til å bestemme over sin egen seksualitet, retten til prevensjon, arbeidet med trygge aborter – som jeg tror at noen av de fremtidige mulige regjeringspartnerne til Høyre ikke er så opptatt av som vi er. Dette er momenter der vi har stor troverdighet. Det å si at vi skal «mainstreame» stadig flere ting, er ikke noe som gir mer tyngde. Jeg tror det er viktigere å fokusere der det er viktigst, «mainstreame» på områder som handler om likestilling.

Vesentlige ting som har skjedd siden strategien ble lagt fram av den forrige regjeringen, er bl.a. arbeidet som har skjedd i de internasjonale organisasjonene, ikke bare med omprioriteringen av barns rettigheter som vi har vært med på å støtte i FN-systemet, men også det som handler om UPR-systemet, Universal Periodic Review, i Menneskerettighetsrådet. Det gjør at vi nettopp på de områdene der barns rettigheter blir brutt, for de landene det gjelder, har en anbefaling om hvor det er viktig at ambassader kan følge opp. Det gjør ambassadene våre. De følger nøye med på de menneskerettighetsgjennomgangene som er av landene, og tar opp saker, som eksempelet jeg trakk fram fra Zimbabwe, viste veldig klart og tydelig. Jeg skal absolutt se på enkelte av de forslagene som Peter Skovholt Gitmark spilte inn, men jeg mener vi følger dette opp på en god måte. Det er ikke antall sider i en plan, men hva som faktisk gjøres på bakken, som spiller en rolle.

Eva Kristin Hansen (A) [12:47:36]: Først har jeg lyst til å si at jeg var litt usikker på om jeg i det hele tatt skulle ta ordet i dag, fordi interpellasjonsteksten framsto som noe som heller burde ha vært stilt som et skriftlig spørsmål til statsråden, eller blitt tatt opp i spørretimen. Jeg må innrømme at jeg lurte litt på hva som var interpellantens hensikt. Er det å få vite hva statsråden tar opp i bilaterale samtaler, eller er det kronikken til interpellanten i VG på tirsdag, hvor han påstår at Norge nedprioriterer barn, som egentlig er agendaen? Etter å ha hørt interpellantens innlegg var det åpenbart det siste.

Jeg synes det er ganske frekt å påstå at regjeringen ikke prioriterer barn og barns rettigheter, fordi det er feil. Jeg vil si at regjeringen de siste årene systematisk har prioritert barn og barns rettigheter i norsk utenriks- og utviklingspolitikk, bl.a. gjennom FN-systemet og FNs menneskerettighetsråd. Norge er et av de landene som hyppigst tar opp barns situasjon der. Hva er egentlig barns rettigheter? Jo,

det er retten til helse, til utdanning, til å få mat og til å få muligheten til å leve opp gjennom å få vaksiner, for å nevne noe. Da er det direkte uriktig å hevde at denne regjeringen ikke prioriterer barn. Mødre- og barnehelse var f.eks. den store budsjettvinneren i statsbudsjettet for 2013. Vi er en av de største enkeltgiverne til UNICEF, og vi har en storsatsing på vaksineinitiativet GAVI. Siden 2005 har GAVI og det globale helsefondet reddet sju millioner liv. Hvis dette ikke er å satse på barn, så vet ikke jeg.

Høyre ønsker å inngå et regjeringssamarbeid med Fremskrittspartiet, et parti som for 2013 foreslo et kutt på 7 mrd. kr i bistandsbudsjettet. Jeg foreslår at Høyre bruker litt tid på å tenke på om dét ville ha hatt noen konsekvenser for barns rettigheter, for mødrehelse og for vaksiner. For meg er det åpenbart at et sånt kutt ville gått ut over de barna man her snakker så varmt for.

Jeg registrerte at lederen av utenrikskomiteen, fra samme parti, rykket ut i Aftenposten i går og sa at Høyre vil dreie utviklingspolitikken bort fra milliarder og legge mer vekt på handel – som om størrelsen på utviklings- og bistandsbudsjettet ikke har noen betydning for hva man faktisk kan oppnå av resultater! Milliarder betyr faktisk ganske mye, og kanskje særlig for de svakeste gruppene i fattige land – som barn.

I motsetning til Høyre mener vi at det er viktig med internasjonal solidaritet, og at utviklings- og bistandsbudsjettet må holdes på 1 pst. av BNI. Vårt mål med utviklingspolitikken er å bidra til å sette flere mennesker i stand til å leve i frihet fra undertrykkelse, nød og uverdige forhold. Nettopp derfor er kampen mot fattigdom og for demokrati og menneskerettigheter en av hovedoppgavene for det rød-grønne regjeringssamarbeidet, og nettopp derfor har vi også faktisk ledet an i det internasjonale arbeidet for barns rettigheter. Utviklingsministeren har redegjort for mange av de spesifikke tiltakene som regjeringen har gjort – uten jukselapp, som jeg har fått med meg at noen mener at han burde hatt med seg.

Det er greit å være uenig med regjeringen og stortingsflertallet, men rett skal være rett: Det blir litt spesielt når vi vet at Høyre ikke har ett ord om barns rettigheter i partiprogrammet sitt, og i sitt utviklingspolitiske manifest – eller kanskje man kaller det for «paper» i Høyre – nevnes barn nesten ikke i det hele tatt.

Jeg er klar over at det nærmer seg valgkamp, og at det er lett å kritisere og gjøre billige poenger, men jeg mener faktisk at i denne debatten, og i andre debatter, er det lov å forholde seg til fakta og være redelig. Velgerne fortjener at alle partiene debatterer på et saklig grunnlag, også når det gjelder barns rettigheter.

Presidenten: Det er lov å være engasjert, men presidenten er i tvil om uttrykket «frekt» er veldig parlamentarisk.

Peter N. Myhre (FrP) [12:51:44]: Jeg er glad for at dette temaet blir satt under debatt i Stortinget i dag, og vil takke representanten Skovholt Gitmark for å ha reist dette spørsmålet.

Det er viktig å fokusere på barns rettigheter. Den inn-

satsen man skal gjøre for barn, dreier seg ikke bare om planer og bevilgninger, men det dreier seg om å fokusere på at det er universelle rettigheter som gjelder for alle barn i hele verden. Dessverre står det dårlig til med respekten for barns rettigheter mange steder. Jeg er derfor glad for at statsråd Eidsvoll Holmås understreker at arbeidet som regjeringen fører, er rettighetsorientert. Jeg er også glad for at statsråden fokuserer på at universelle rettigheter må ligge til grunn for det arbeidet som gjøres, både gjennom norske kanaler og de tiltakene som Norge setter i verk på egen kjøp, og gjennom det arbeidet som gjøres internasjonalt gjennom FN, og ikke minst gjennom de frivillige organisasjonene. Jeg er også glad for at statsråden fokuserer på UNICEF, men jeg savnet en tilsvarende interesse for det enorme og uvurderlig viktige arbeidet som organisasjoner som Redd Barna gjør, og ikke minst når det gjelder GAVI.

I verden i dag er det 61 mill. barn som ikke går på skole. Halvparten av disse bor i land, eller i områder, som preges av krig eller konflikt, og om det er vanskelig å være barn under slike omstendigheter, er det ekstra vanskelig å være jente. Jeg besøkte selv et prosjekt i Liberia for noen år siden, et mottak for jenter som over lang tid var blitt systematisk voldtatt, spesielt av sine nærmeste slektninger, og det var en særdeles sterk opplevelse. Disse jentene ble hjulpet gjennom FN-systemet. Dessverre var mange av dem veldig unge og hadde pådratt seg store skader under graviditet som følge av voldtekt.

Derfor er det viktig at vi fokuserer på menneskerettigheter, og ikke minst på de rettigheter som kvinner og jenter har – og skal ha – i de landene vi her snakker om. Det er også viktig med helsetiltak, spesielt for de aller minste. I et møte med Redd Barna ganske nylig viste de til at det er en økende interesse i de fattigste landene for å bevilge penger over egne statsbudsjetter til helsetiltak. I Sierra Leona, f.eks., er det nå utviklet et prinsipp om at den typen helse-tjenester som vi her snakker om, skal være gratis og ikke brukerbetalt, men i en by som Freetown i Sierra Leone er det altså bare to gynekologer, og da er det klart at det står mye igjen å gjøre.

Det er vanskelig å være barn i fattige land, og spesielt vanskelig er det å være barn når barndommen og ungdommen preges av sykdom. Jeg synes derfor det er veldig interessant og veldig godt å se det arbeidet som GAVI gjør for å gjennomføre vaksineprogrammer. Det er vanskelig nok å være ung i et fattig land, og det gjør ikke situasjonen noe bedre hvis barne- og ungdomstiden blir preget av sykdom. Derfor tror jeg det er viktig at vi styrker innsatsen for barns rettigheter og muligheter for en bedre tilværelse. Jeg synes det er bra at det er enighet om mye når det gjelder dette, men dette er et spørsmål om prioritering. Statsråden var veldig opptatt av at om en handlingsplan bare er på to sider, så er det innholdet som teller. Jeg vil føye til at det heller ikke er budsjettets størrelse som betyr noe, men i mye større grad måten pengene blir brukt på.

Det er de som er barn og ungdommer i fattige land i dag, som først og fremst er nøkkelpersonene for å skape vekst og velstand. La oss hjelpe dem i det arbeidet.

Snorre Serigstad Valen (SV) [12:56:48]: Jeg vil takke interpellanten for å bidra til å holde debatten om barns rettigheter i utviklingspolitikken ved like. Det er bred politisk enighet om at barns rettigheter skal være en viktig prioritering for Norge, og som statsråden var inne på, kan man bare få utrettet så mye ved å holde i barneperspektivet fra sak til sak, og derfor er også de multinasjonale institusjonene så viktige.

I likhet med Myhre, som talte før meg, og andre vil jeg løfte fram det viktige kjønnspektivet. Svært mange av overgrepene som begås mot barn i verden i dag, begås mot jenter fordi de er jenter – jenter som fratras retten til å være barn ved å tvangsgiftes i svært ung alder, som om de skulle være noens eiendom, jenter som kjønnslemlestes, og jenter som straffes fordi de står opp for utdanning og likestilling, som f.eks. jenta i Pakistan som vi alle har lært å kjenne for sitt mot i møte med de aller mørkeste og mest reaksjonære krefter. Unge jenters rettigheter er under et mye større press i dag enn bare for noen få år siden. Land som Polen, Egypt, Iran og andre har gått sammen med Vatikanet for å hindre en politikk som beskytter jenter mot overgrep, og som gir den kontrollen de skal ha over egen kropp og eget liv. De verdiene vi er enige om i Norge, er under direkte angrep mange steder i verden og fra mange parter, og det er de yngste som vil lide mest under det.

Interpellanten Skovholt Gitmark har som premiss – det var jo veldig tydelig også i hans innlegg – at den rød-grønne regjeringen ikke prioriterer barn og unge i utviklingspolitikken. Det synes jeg statsråden på grundig vis har tilbakevist. Da er det jo fristende å stille spørsmål tilbake til interpellanten. For dette er ikke første gang Høyre anklager SV og regjeringen for ikke å prioritere et gitt felt innenfor utviklingspolitikken, og det burde jo tyde på et høyt ambisjonsnivå fra Høyres side, men siden Høyre styrte landet, er jo den norske bistanden doblet. Den er doblet! Og det er oppnådd ved å stå fast ved 1 pst.-målet – et mål som Høyre ikke vil garantere at de vil stå inne for. De har vel tvert imot sagt at de vil gå bort fra det målet. Alt ved Høyres utviklingspolitikk tyder på at mindre penger skal brukes på bistand under et eventuelt Høyre-styre. Og jeg er helt uenig med representanten Peter N. Myhre: Det spiller så klart en stor rolle hvor mye ressurser man legger i utviklingspolitikken. Høyres kutt kommer før Fremskrittspartiet har fått sitt å si. Fremskrittspartiet vil kutte norsk bistand med 30 pst., skal vi tro deres inneværende alternative statsbudsjett, og det krever ikke mye politisk framsynthet å spå at utviklingspolitikken til en eventuell Høyre/FrP-regjering vil ligge et sted mellom disse to partiene – og da snakker vi altså om flerfoldige milliarder kroner mindre i bistand til og solidaritet overfor resten av verden. Da melder jo spørsmålene seg: Hva vil Høyre prioritere ned? Er det å satse på barn når man f.eks. kutter all hjelp til barna i Nepal, slik Høyre har foreslått, for å finansiere skatteuttak til formuende i Norge? Hvis den rød-grønne regjeringens politikk er for svak, hva vil da interpellanten kalle Høyres og Fremskrittspartiets egen politikk, som både innebærer store faktiske milliardkutt og et begrenset geografisk nedslagsfelt? Hvordan vil Høyre sikre en innsats for barn andre steder enn i Afrika når Høyre selv har

lagt så tydelige begrensninger på hvor man skal operere i bistandspolitikken?

Satsingen på barn har den største økningen i utviklingsbudsjettet for inneværende år. Er det slik å forstå at når Høyre og Fremskrittspartiet skal saldere sitt utviklingsbudsjett, er utdanning det eneste som fredes, mens alt annet skal kuttes? En skulle nesten tro det. Det ville vært interessant å få et svar på det, for at gapet mellom vår politikk og Høyres og Fremskrittspartiets kan veies opp med effektivisering alene, har jeg fint liten tro på. Det er, som ministeren var inne på, ikke bare antallet sider og hva man sier, som er viktig, men hva man faktisk får gjort og hvilke ressurser man er villig til å bruke for å oppnå det.

Øyvind Korsberg hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Kjell Arvid Svendsen (KrF) [13:01:34]: Barns rettigheter er et viktig tema for Kristelig Folkeparti. Vi tror at et samfunn som er bra for barna, er bra for alle. Det gjelder både her i Norge og i fattige land. Derfor er jeg glad for at representanten Skovholt Gitmark har tatt opp denne viktige problemstillingen, og jeg ønsker også å takke statsråden, som i dag bekrefter at han vil legge stor vekt på barns rettigheter. Men debatten viser vel at mer kan gjøres. Behovene er store, og systematikken kan bli bedre.

Norge både kan og må bli bedre til å ta opp barns rettigheter i bilaterale samtaler med norske samarbeidsland og i planlegging og oppfølging av norskfinansierte bistandsprogrammer. Daværende utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson la i 2005 fram en ambisiøs strategi for hvordan Norge skulle arbeide for barns rettigheter. Strategien ble, som før nevnt, kalt Tre milliarder grunner, fordi det – som Frafjord Johnson sa – ikke bare er én grunn til å arbeide for barns og ungdoms velferd og rettigheter, men like mange som det finnes barn og unge i verden. Derfor er det skuffende å se at strategien ikke ble fulgt opp etter regjeringsskiftet. Det er særlig trist å se grunnen, og da kan man sitere vurderingen fra Norad – som faktisk Skovholt Gitmark tidligere har nevnt – som var:

«Manglende klare og tydelige prioriteringer fra politisk ledelse i utenriksdepartementet om hvor viktig barnestrategien var for norsk utenrikspolitikk.»

Mangelen på prioritering blir tydelig når vi sammenligner oppfølgingsplanene til en evaluering av norsk og svensk bistand til barns rettigheter fra to år tilbake. Der svenskens oppfølgingsplan er ambisiøs og detaljert med flere konkrete forslag til hvordan arbeidet skal styrkes, inneholder den norske planen bare noen få vage setninger om at vi bør bli bedre. Plan og UNICEF har sendt utenrikskomiteen et brev med forslag til hvordan Norge kan styrke arbeidet med barns rettigheter i vårt bilaterale samarbeid med utviklingsland. Her finnes det flere gode og konkrete forslag som Kristelig Folkeparti anbefaler blir gjennomført.

Vi vil gjerne utfordre statsråden til å avklare om regjeringen vil følge opp disse forslagene. Vi mener at det er på tide at statsråden sørger for å få på plass en ambisiøs strategi for arbeidet med barns rettigheter gjennom norske uten-

riksstasjoner. Som en del av et sånt arbeid må det settes av større ressurser. Sverige har besluttet å opprette en egen arbeidsgruppe som skal ha ansvar for temaet. Kan statsråden tenke seg å gjøre det samme i Norge?

Svenskene har også utarbeidet dialognotater som gir ambassadene veiledning om hvordan de skal ta opp barns rettigheter i samtaler med myndighetene i de landene de samarbeider med. En slik praksis med dialogveiledning bør vi også utforme i Norge for å sikre at temaet blir godt fulgt opp i bilateralt samarbeid.

Norge har kommet svært langt i arbeidet med å sikre barns rettigheter her hjemme. Det er vanskelig å forstå at denne kompetansen i så liten grad har blitt benyttet i utviklingssamarbeidet vårt. Redd Barnas generalsekretær Tove Wang sa på et seminar i forrige uke at barneombud er en langt viktigere norsk oppfinnelse enn osthøvelen, og burde vært en viktig eksportartikkel. Det er ikke vanskelig å si seg enig i det.

Jeg vil derfor utfordre statsråden til å sette seg ned med sin partifelle barneministeren for å se på hvordan norsk kompetanse på dette området i større grad kan benyttes i utviklingsarbeidet. Bistandsprogrammet Olje for utvikling gir en modell som også kan danne grunnlaget for en lignende kompetansebygging om barns rettigheter. Som en enstemmig komité har tatt opp i merknader tidligere, er det særlig viktig å ta opp spørsmål om barneekteskap og vold mot jenter i dialog med samarbeidslandene. I tillegg til at slike overgrep i seg selv er alvorlige brudd på jenters rettigheter, hindrer de jenter i å gå på skole, og de ødelegger også helsen til disse jentene.

Jeg håper at denne debatten kan bli et vendepunkt, og jeg håper at statsråden nå vil varsle konkrete forslag til endringer i retning av en sterkere satsing på barns rettigheter.

Karin S. Woldseth (FrP) [13:06:03]: Først vil jeg takke interpellanten for å ta opp et tema som er veldig interessant og svært nødvendig å ta opp. Men jeg vil også takke utviklingsministeren for den gode redegjørelsen han ga om de prioriteringene man har i regjeringen, og om hvordan man faktisk også jobber ganske bevisst mot barns rettigheter og har det på agendaen.

Så får Fremskrittspartiet så hatten passer av både SVs og Arbeiderpartiets representanter her. De snakker om at vi for inneværende år kutter 30 pst. – det stemmer, det er 7 mrd. kr. Det er da 70 pst. igjen, noe som tilsvarer nivået i 2007. I 2007 slo også Norge seg på brystet og var en av de største bidragsyterne. Det handler om å prioritere. Man skal ikke være i tvil om at det for Fremskrittspartiet er utrolig viktig å prioritere barns rettigheter – kanskje aller viktigst. Men alt henger sammen med alt, og for at barn skal få gode rettigheter, må mødrene deres leve, og for at mødrene deres skal leve, må de også ha noe å leve av. Da kommer vi til handel, som også er en av de prioriteringene som Fremskrittspartiet gjør i sin bistandspolitik.

Det er neppe noen tvil om at både det partiet utviklingsministeren kommer fra, og utviklingsministeren selv, har gode intensjoner når det gjelder barns rettigheter. Likevel merker jeg meg at utviklingsministeren faktisk sa at

man prioriterte likestilling framfor barns rettigheter. Det synes kanskje undertegnede er en feil prioritering, men vi er ulike politiske partier med ulike politiske synspunkter.

Det er dessverre også sånn at i mange av de landene vi yter bistand til, lider barna. I Afghanistan, som vi liker å vise fram som et av de landene som vi faktisk har gjort en fantastisk jobb med, går jenter nå på skole – ja, men det er omtrent det eneste de gjør. Resten av deres hverdag er ikke blitt nevneverdig bedre av at vi har ytt bistand, snarere tvert imot. Barn i Afghanistan, og jenter spesielt, har det verre nå enn noen gang.

En rapport som kom i fjor, fokuserte på barn, særlig barn i storbyer og deres mangel på rettigheter. Vi vet at barn i en del av de store byene i land vi bidrar med bistand til, faktisk lever fra hånd til munn og ikke har noen skolegang eller noen ting. Da synes jeg kanskje at det også kan være mulig for utviklingsministeren å se på om vi kan lage noen prosjekter som gjelder barn i store byer.

Utviklingsministeren viser også til at man oppfordrer land til å ratifisere og signere konvensjoner som går på vold, seksualisert vold og trafficking av barn. Jeg vil da oppfordre utviklingsministeren til å ta en prat med sin egen regjering og først feie for vår egen dør, for vi har ikke ratifisert konvensjonen til bekjempelse av seksualisert vold og trafficking av barn via Europarådet.

Jeg vil også så vidt innom det som Serigstad Valen viste til – den uhellige treenighet. Det er en fare, og det er ikke bare i FN-systemet, det er også i Europa. Vi møter det i Europarådet. Som jeg nylig sa, ble det i Europarådet avgjort med to stemmers overvekt at vi fremdeles ikke kommer med noen uttalelse om å fordømme abort i Europarådet, fordi denne uhellige treenigheten faktisk slår seg sammen og raserer kvinnepolitikken både i Europa og resten av verden. Det synes jeg man skal merke seg.

Peter Skovholt Gitmark (H) [13:11:01]: Høyre har et høyt ambisjonsnivå for utviklingspolitikken. Bistanden er en liten, men viktig del av utviklingspolitikken, og Høyre gjør sårt tiltrenge prioriteringer. Fra dagens 110 land, 60 pst. av verdens land, ønsker vi vesentlig færre. Vi gjør også tematiske prioriteringer, som er like viktige.

Jeg forstår at mine ord har liten innflytelse på statsråden. La meg bruke ordene til en person som kanskje står statsråden nærmere politisk. Jeg har hentet dem fra Facebook-veggen til statsråden selv. Der skriver Helen Bjørnøy følgende:

«Gitmark tar imidlertid opp flere konkrete eksempler på at barns rettigheter ikke blir prioritert i Norges direkte samarbeid med utviklingsland, som også vi i Plan har tatt opp flere ganger tidligere.»

Videre skriver hun:

«Kan vi håpe på mer konstruktive og offensive svar i debatten på torsdag?»

Svaret på det er: Nei. Svaret på det er en statsråd som har hoppet rett ned i skyttergraven. Jeg ønsket med min interpellasjon nå å fremheve barns rettigheter og se på de mulighetene vi har for å gjøre norsk utviklingspolitikk enda bedre. Jeg kom med svært konkrete tiltak for å gjøre det. Jeg er glad for at statsråden sa at han skal se på dem.

Men i det lå det også et ønske om å få bort det uheldige fokuset, slik som statsråden måtte se på dette.

På mange områder er det ikke en prioritering, det er en nedprioritering av barns rettigheter. Jeg er helt enig i at man ikke kan se på antall sider alene med hensyn til om en oppfølgingsplan er god eller ikke. Men en tynn og dårlig oppfølgingsplan, som er lite konkret, vil være en tynn og dårlig oppfølgingsplan om den er på 2, 10 eller 50 sider. En god, voluminøs og konkret oppfølgingsplan vil alltid være en god og konkret oppfølgingsplan, selv om det er få eller mange sider. Forskjellen er slående.

Utdanning er et av de områdene i utviklingspolitikken som har stått på stedet hvil, og er et av de områdene som etter Høyres mening er aller viktigst. Jeg har vært med på, i nærmest enhver stortingsdebatt, å vise at Høyres målsetting er: varig ut av fattigdom på den ene siden og menneskerettigheter og demokrati på den andre siden. Det er vår rettesnor og vår hovedmålsetting for utviklingspolitikken. Utdanning er helt sentralt for å legge grunnlaget for begge to. Så jeg er glad for at flere talere var inne på fordijegerjente.no og hvor viktig det faktisk er at barn skal ha muligheten til å være barn og likestilling i det aspektet. Det er ingen forskjell, og det skulle ikke være noen motsetning i å prioritere barn på den ene siden og likestilling på den andre siden. De to henger nøye sammen. Norge har god kompetanse, og vi skal bruke den norske kompetansen.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås [13:14:14]: Jeg må innrømme at jeg oppfattet ikke det første innlegget fra Peter Skovholt Gitmark som en konstruktiv invitasjon til å ha en konstruktiv debatt om barns rettigheter, og hvordan de kan bli bedre. Jeg oppfattet det som et innlegg som prøvde å si at regjeringen nedprioriterer barn, med setningen om at det er stadig tydeligere at barn nedprioriteres i regjeringens politikk. Det er med all respekt å melde feil. Jeg mener at den gjennomgangen jeg viste til av det arbeidet vi faktisk gjør, viser det.

Jeg synes at Karin S. Woldseth hadde et klokt og godt innlegg, med mange konkrete påpekninger, og en vurdering av regjeringens innsats, og det vi sier, som jeg oppfatter ligger mye nærmere virkeligheten enn det Peter Skovholt Gitmark tok opp.

Vi må ikke sette likhetstegn mellom prioritering og «mainstreaming». Det er faktisk en veldig viktig systemdebatt. Jeg vil anta at siden Peter Skovholt Gitmark dro fram oppfølgingen av handlingsplanen, oppfølgingsplanen, såpass mange ganger, har han lest den. Noe av det interessante som framkommer i den evalueringsrapporten som Peter Skovholt Gitmark nevnte, er at «mainstreaming» av barns rettigheter i svensk utviklingspolitikk har hatt begrenset effekt. Det å si at man «mainstreamer», fører ikke til at man dermed lykkes mye bedre. Tvert imot viser gjennomgangen av likestillingspolitikken, som jo er «mainstreamet» i norsk politikk, at man ikke lykkes med å få det fram. Man oppnår ansvarspulverisering i stedet – det er liksom ingen som tar tak i disse tingene på en skikkelig måte. Derfor mener jeg at det viktigste som har skjedd – som jeg understreket, og som jeg vil trekke fram igjen – fra den forrige regjeringens strategi for opp-

følgning av barns rettigheter til nå, er at vi har fått på plass den universelle, periodiske gjennomgangen. Vi sier klart i oppfølgingsplanen:

«Landgjennomgangene i FNs menneskerettighetsråd og i FNs barnekomité må brukes mer systematisk av geografiseksjonene og ambassadene i planlegging og dialog med lokale myndigheter og andre givere.»

Med andre ord: Bruk det som en oppskrift når dere utvikler de lokale programmene. Bruk det som oppskrift når det føres dialog lokalt. Som det også står veldig klart og konkret:

«Føre en tett dialog med Norad og frivillige organisasjoner med vekt på lokal kontekst i mottakerlandene».

Dette er jo kjernesakene, som Peter Skovholt Gitmark tar opp. Dette er en del av oppfølgingsplanen av den evalueringen som ligger der.

Jeg tror det var Peter N. Myhre som trakk fram GAVI. Det gjorde jeg også, men jeg sier ikke GAVI – jeg sier vaksineprogrammet vårt. Man trekker fram det arbeidet vi har med Redd Barna. Sammen med Redd Barna utviklet vi jo bl.a. (presidenten klubber) den modellen for skoler som fredssoner i Nepal, som Høyre nå vil kutte ut oppfølgingen av, fordi de vil kutte ut Nepal.

Kan jeg til slutt få si tusen takk til Peter Skovholt Gitmark for at han fortsatt tar initiativ til utviklingsdebatter. Jeg oppfordrer ham til å fortsette med det.

Presidenten: Presidenten vil bare bemerke at statsråden må holde seg innenfor den tilmålte taletiden.

Dermed er siste ord sagt i sak nr. 2, og debatten er dermed slutt.

Dermed er også dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet er hevet? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 13.17.
